

Lezen

STICHTING LEZEN

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

Kunst van Lezen binnen Tel mee met Taal 2016 - 2018

Actielijn 3 & Actielijn 4A

30 oktober 2015

kunst van lezen

OPENBARE BIBLIOTHEKEN
EN STICHTING LEZEN

Inhoudsopgave

	Pagina
Inleiding	3
1. Doelstelling Kunst van Lezen binnen Tel mee met Taal	8
1.1 Korte terugblik Kunst van Lezen	9
1.2 Verbreding en verdieping	12
2. Monitoring en onderzoek	14
2.1 Monitoring	14
2.2 Wetenschappelijk onderzoek	15
2.3 Onderzoeksresultaten beschikbaar voor beleidsmakers binnen overheden en instellingen	16
3. Communicatie, deskundigheidsbevordering en certificering	18
3.1 Communicatie van programma's richting intermediairs, ouders en leerlingen	18
3.2 Deskundigheidsbevordering en certificering	18
4. Samenwerking en organisatie	20
4.1 Samenwerking Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek	20
4.2 Samenwerking met Stichting Samenwerkende PSO's Nederland (SPN)	21
4.3 Samenwerkingsovereenkomst tussen Stichting Lezen & Schrijven, de KB en Stichting Lezen	21
4.4 Programmaorganisatie 2016-2018	21
Bijlage A: Toelichting voornemens Kunst van Lezen Actielijn 3	23
A1 Bereikafspraken	23
A2 Activiteiten per onderdeel	24
A2.1 BoekStart	24
A2.2 De Bibliotheek op school basisonderwijs	28
A2.3 De Bibliotheek op school Voortgezet onderwijs	32
A2.4 Middelbaar beroepsonderwijs (MBO)	35
A2.5 Canon als onderdeel van de Bibliotheek op school	36
A2.6 Pabo en lerarenopleidingen	37
A3 Leesbevorderingsnetwerken	37
A4 Organisatie personeel en materieel	40
Bijlage B: Actielijn 4A Experiment laagtaalvaardige gezinnen	41
B1 Inleiding	41
B2 Onderzoek en monitoring	41
B3 Ouderbetrokkenheid bij voorlezen	41
B4 Preventie en curatie van laaggeletterdheid	42
B5 Leesbevordering en taalversterking via het consultatiebureau	43
B6 Basiselementen van de aanpak	45
B7 Fasering van de aanpak richting laagtaalvaardige ouders 2016-2018	46

Inleiding

Leesbevordering werkt, en het is goed dat de overheid dat onderschrijft. Minister Bussemaker stelt in haar kamerbrief *Cultuur verbindt, een ruime blik op cultuurbeleid*: 'Leesvaardigheid is de basis voor alle schoolprestaties en van steeds groter belang voor de kennismaatschappij die Nederland geworden is. Wetenschappelijk onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat er een steeds sterker verband is tussen lezen voor het plezier, het lezen van literatuur en schoolprestaties.' (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2014). Wie vaak leest in zijn vrije tijd, ziet de leesvaardigheid groeien, en gaat als gevolg daarvan weer vaker lezen (Mol, 2010). Dat heeft weer allerlei gunstige opbrengsten voor het individu, zoals de ontwikkeling van reflectieve, empathische en ethische vermogens (Van Iseghem, 2015). Lezen helpt, kortom, om te functioneren in de maatschappij: gemotiveerde lezers zijn hoger opgeleid, welvarender en succesvoller op de arbeidsmarkt (Buisman et al., 2013). Stichting Lezen beschouwt dit als de positieve spiraal van het lezen. De spiraal pakt optimaal uit als deze vroeg in gang wordt gezet en geen onderbrekingen krijgt. De leesontwikkeling begint idealiter in de babytijd, om vervolgens een leven lang door te lopen. Stichting Lezen noemt dit de doorgaande leeslijn¹. Door kennismaking met de wereld van de literatuur en het boek vergroten kinderen spelenderwijs hun woordenschat en verhogen kinderen en jongeren hun taalniveau. Een gunstig, maar doorslaggevend neveneffect is dat, dankzij de continue groei van leesvaardigheid, taalachterstanden teruggedrongen worden, waardoor minder kans ontstaat op laaggeletterdheid.

Geletterdheid stimuleren

In het kader van Tel mee met Taal wil Kunst van Lezen² geletterdheid stimuleren. Kunst van Lezen is het landelijke leesbevorderingsprogramma dat in opdracht van het ministerie van OCW wordt uitgevoerd door Stichting Lezen (penvoerder) en de Koninklijke Bibliotheek.

Doelstelling van Kunst van Lezen is versterking van bovenstaande leescultuur via de programmaonderdelen BoekStart en de Bibliotheek op school, die ingebed zijn binnen leesbevorderingsnetwerken op landelijk, provinciaal en lokaal niveau. Deze doelstelling sluit aan bij de volgende passage uit de brief van 6 maart 2015 waarin minister Bussemaker het Actieprogramma Tel mee met Taal³ bij de Tweede Kamer aankondigde: "We verbinden het aanpakken van laaggeletterdheid bij volwassenen bovendien met het voorkomen van taalachterstanden en het bevorderen van leesplezier bij kinderen. Dit draagt bewezen bij aan taalontwikkeling en kan laaggeletterdheid op latere leeftijd helpen voorkomen⁴. Zo vergroten we de kansen van kwetsbare groepen om mee te doen in onze samenleving, nu en in de toekomst."

Vanwege de positieve resultaten van Kunst van Lezen in de eerste⁵ en tweede⁶ periode heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen besloten dat Kunst van Lezen onderdeel wordt van Tel mee met Taal (preventie en bestrijding laaggeletterdheid) dat van 2016 tot en met 2018 wordt uitgevoerd. Naast het ministerie van OCW zijn ook de ministeries van SZW en VWS betrokken. Het programma richt zich op 3 domeinen: gezin, arbeidsmarkt en gezondheid(szorg).

¹ Het in 2005 door Stichting Lezen ontwikkelde concept van de doorgaande leeslijn is een centraal uitgangspunt van beleid en activiteiten. <http://www.lezen.nl/publicaties/de-doorgaande-leeslijn>

² Zie voor achtergrondinformatie evaluatie Kunst van Lezen: http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4000

³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/03/06/actieprogramma-tel-mee-met-taal>

⁴ Berg, H. van den, & Bus, A. BoekStart maakt baby's slimmer. Amsterdam: Stichting Lezen, p. 18.

⁵ De bereikte resultaten zijn door onderzoeksbureau Sardes in 2009, 2010 en 2011 drie keer gemonitord. Daarbij is geconstateerd dat Kunst van Lezen aan het behoud en de ontwikkeling van de leescultuur in Nederland een belangrijke impuls heeft gegeven.

⁶ De bereikte resultaten zijn door onderzoeksbureau Kwink in 2014 geëvalueerd. Het rapport is in februari 2015 naar de Tweede Kamer gestuurd. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/01/20/evaluatie-programma-kunst-van-lezen>

Tel mee met Taal gaat uit van twee hoofddoelstellingen die gericht zijn op enerzijds curatie en anderzijds preventie:

1. In de periode 2016-2018 verbeteren tenminste 45.000 Nederlanders hun taalbeheersing zodanig dat zij aantoonbaar beter scoren op taalbeheersing en maatschappelijke participatie, waaronder arbeidsdeelname.
2. In 2018 worden in totaal 1 miljoen jonge kinderen tot en met de basisschoolleeftijd bereikt met leesbevorderingsactiviteiten, zodat hun taalvaardigheid en leesplezier toenemen.

Tel mee met Taal kent vijf actielijnen:

1. Lokale netwerkaanpak

Hierbinnen wordt het programma Taal voor het Leven uitgebreid naar heel Nederland.

2. Taalakkoorden

Het sluiten van taalakkoorden in alle (arbeidsmarkt)regio's onder regie van de gemeentes, ter verduurzaming van het taalnetwerk.

3. Leesbevordering

Voortzetting en versterking van het actieprogramma Kunst van Lezen

4. Experimenten

Een van de vier pilots heeft als doel binnen de aanpak van Kunst van Lezen via BoekStart (in de kinderopvang) en de Bibliotheek op school een groter bereik te realiseren van kinderen van laagtaalvaardige ouders.

5. Kennis en Communicatie

Dit betreft landelijke ondersteuningstaken als kennisopbouw en kennisdeling, het opzetten van een landelijk taalnetwerk en het voeren van communicatiecampagnes.

Kunst van Lezen valt in directe zin onder twee van de vijf actielijnen, te weten Actielijn 3 en Actielijn 4A. Zowel Actielijn 3 als 4A zijn allereerst gericht op preventie van laaggeletterdheid. Voor beide lijnen heeft het Projectteam Tel mee met Taal van de drie departementen een beleidskader vastgesteld. Daarnaast zal Kunst van Lezen betrokken zijn bij het afsluiten van (regionale) taalakkoorden (Actielijn 2), om zo de gezamenlijke aanpak van preventie en curatie zichtbaar te maken. Ook zal vanuit Kunst van Lezen mankracht en expertise worden ingezet om ondersteunend te zijn bij actielijn 5.

Vernieuwende stappen

In dit actieplan Kunst van Lezen binnen Tel mee met Taal staan in 2016-2018 zowel Actielijn 3 als Actielijn 4A centraal. Actielijn 3 bouwt voort op de twee eerdere edities van Kunst van Lezen, maar onderscheidt zich door twee essentiële, vernieuwende stappen, gericht op het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid:

- Uitbreiding van het netwerk met nieuwe partners die zich richten op het voorkomen en bestrijden van taalachterstanden, zoals organisaties die zogenaamde ouderprogramma's⁷ uitvoeren, vrijwilligersorganisaties, JGZ (consultatiebureaus), huisartsen, sociale wijkteams, logopedisten en VVE-professionals.
- Meer richten op effectiviteit van de programmaonderdelen in brede zin en op het gebied van taalvaardigheid, zonder het bereik in termen van aantallen deelnemende bibliotheken, scholen, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven uit het oog te verliezen. Naast het meten van de effectiviteit van de programma's waar het om leesbevordering voor grote groepen gaat, is het specifiek van belang de effectiviteit van de programma's te meten waar het laagtaalvaardige gezinnen betreft.

⁷ VVE Thuis, Taal voor Thuis, Ei van Columbus en Goed, Beter, Best.

Afstemming

Door bovengenoemde aanpassingen zorgt Kunst van Lezen ervoor dat de aanpak verder verankerd wordt in beleid van gemeenten en uitvoerende instellingen en effectief gericht wordt op meer kwetsbare groepen. Met deze verduurzamingsstap wordt tegemoet gekomen aan de eisen zoals in het beleidskader beschreven. Actielijn 3 is afgestemd met Stichting Lezen & Schrijven. Bij Actielijn 3 worden nadrukkelijk ook andere partijen dan bibliotheken nauwer betrokken. Maar de bibliotheeksector is zowel op strategisch als beleidsmatig en uitvoerend niveau op lokaal en regionaal niveau de centrale partij die nadrukkelijk de samenwerking zoekt met andere samenwerkingspartners zoals gemeenten, kinderopvanginstellingen, scholen en jeugdgezondheidszorg. Vanuit twee van de vijf vastgelegde bibliotheekfuncties binnen de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (Wsob) heeft de bibliotheek een duidelijke rol gekregen op het terrein van educatie en leesbevordering:

- bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie;
- bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur;

Binnen het regionale en lokale speelveld is de bibliotheek in veel gevallen de verbindende partij als het bijvoorbeeld om het sluiten van taalakkoorden gaat. Stichting Lezen zal er in de komende jaren bij de bibliotheeksector op aandringen dat taalakkoorden mede namens Stichting Lezen getekend worden.

Op landelijk niveau zullen de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven een samenwerkingsovereenkomst tekenen om gezamenlijk richting te geven aan de uitvoering van Tel mee met Taal om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. Deze drie kernpartners zullen dit binnen hun eigen (landelijke) netwerken uitdragen. Zoveel mogelijk zullen de kernpartners ook direct betrokken zijn bij ondertekening van met name afgesloten taalakkoorden op regionaal en grootstedelijk niveau.

Actielijn 4A wordt door Stichting Lezen en de KB aangeboden samen met Stichting Lezen & Schrijven en is gericht op het beter bereiken van laagtaalvaardige ouders via BoekStart en de Bibliotheek op school (onderbouw). Binnen Actielijn 4A worden kinderen en hun laagtaalvaardige ouders bereikt met leesbevordering, ouderprogramma's⁸ en taaltrainingen, allereerst via het consultatiebureau. Samenwerking met en interventie door organisaties rond het voorkomen en het bestrijden van taalachterstanden staat centraal. Tijdens de looptijd van het experiment zal Kunst van Lezen aanvullend ook een aanpak ontwikkelen rond het beter bereiken van laagtaalvaardige kinderen en hun ouders via met name de onderbouw van de Bibliotheek op school basisonderwijs. In de loop van 2016 zal dit in gang gezet gaan worden. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven, VoorleesExpress en BoekenPret (vanaf najaar 2015 onderdeel van BoekStart). De bibliotheeksector heeft bij Actielijn 4A vooral een faciliterende rol binnen het omvangrijke netwerk. Deze rol bestaat eruit dat bibliotheken consultatiebureaus ondersteunen met expertise en materialen om een aangenaam leesklimaat binnen de consultatiebureaus te creëren. En om ouders verder te informeren over programma's als VoorleesExpress, BoekenPret en beschikbare ouderprogramma's⁹. Ook worden ouders gewezen op nabij gelegen bibliotheekvestigingen en de daar gehouden activiteiten gericht op voorlezen en leesbevordering.

De gemeente vervult de regierol zoals die hen is toebedeeld binnen Actielijn 2: de netwerkaanpak van Taal voor het Leven leidt tot het sluiten van taalakkoorden in alle (arbeidsmarkt)regio's. Hiermee kunnen

⁸ VVE Thuis en Taal voor Thuis richten zich niet op taalbevordering ouders maar op bevordering educatief thuismilieu en versterking ouderbetrokkenheid. Goed, Beter, Best en het Ei van Columbus richten zich ook op ouderbetrokkenheid en het educatieve thuismilieu maar daarnaast werken deze twee programma's ook aan de taalverhoging van de ouders in de context van opvoeding en school.

⁹ De gemeenten en scholen kopen de ouderprogramma's in. Voordat er voorlichting gegeven wordt, is er een check nodig of de betreffende gemeente op de hoogte is van het bestaan van de ouderprogramma's en als dat zo is en ze kopen ze in welke programma's dan gebruikt worden.

gemeenten de regie houden en hun verantwoordelijkheid nemen om samen met andere (curatieve én preventieve) partijen het taalnetwerk duurzaam te maken.

Moties vanuit de Tweede Kamer

- Motie van het lid Jadnanansing over leesbevordering in het mbo opnemen in Tel mee met Taal, 28760-46, 25 juni 2015. Binnen het huidige beleidskader en het beschikbare budget kunnen we maar zeer beperkt aandacht besteden aan leesbevordering in het MBO (zie bijlage A: de Bibliotheek op school MBO). Het zal voornamelijk gaan om het uitvoeren van een (kleine) pilot bij de opleidingen Pedagogisch Werk en Onderwijs Assistent. Een bredere aanpak om deze motie goed uit te voeren zal aanvullende financiering behoeven.
- Motie van het lid Van Meenen over het bevorderen van het voorlezen aan jonge kinderen via consultatiebureaus, 28760-42, 25 juni 2015. Aan deze motie wordt tegemoet gekomen in bijlage B: Actielijn 4A.
- Gewijzigde motie van het lid Jadnanansing c.s. (t.v.v. 28760, nr. 45) over leesbevordering in het curriculum van de pabo's. Kunst van Lezen zal inzetten op deskundigheidbevordering binnen pabo's en lerarenopleiding. Zie bijlage A: pabo's en lerarenopleidingen.
- Gewijzigde motie van de leden Siderius en Jadnanansing (t.v.v. 28760, nr. 44) over taal- en leesbevordering voor kinderen tussen 0 en 4 jaar met lage taalvaardigheid: "binnen twee jaar minstens 50% van de kinderen met lage taalvaardigheid tussen 0 en 4 jaar in aanraking komt met taal- en leesbevordering". Binnen 4A zal Kunst van Lezen i.s.m. Stichting Lezen & Schrijven en andere leesbevorderingsinterventies zorgen dat laagtaalvaardige gezinnen beter bereikt gaan worden, met name via consultatiebureaus.

Aanbevelingen vanuit de evaluatie Kunst van Lezen

In het beleidskader is aangegeven dat de KWINK-aanbevelingen belangrijke aandachtspunten vormen bij de formulering van de aanpak bij Actielijn 3. Wat Kunst van Lezen met de aanbevelingen 1 tot en met 7 gaat doen, komt hieronder in de aanvraag terug, met name bij 2. Monitoring en onderzoek. Aanbeveling 8, 9 en 10 zijn aanbevelingen voor OCW. Deze zijn al dan niet opgevolgd met de lancering van het Actieprogramma Tel mee met Taal.

Kunst van Lezen en het reguliere leesbevorderingsbeleid

Kunst van Lezen zal de komende jaren steeds meer inhoudelijk geïntegreerd worden met het beleid van Stichting Lezen dat binnen de culturele basisinfrastructuur is vastgelegd. Zo zal Kunst van Lezen prominent terugkomen in het nieuwe beleidsplan van Stichting Lezen voor de periode 2017-2020. De uitvoering en effectuering van de programma's vindt plaats binnen Kunst van Lezen. Inhoudelijke verdieping en verbinding met ontwikkelingen op het bredere terrein van leesbevordering en literatuureducatie is onderdeel van de taak van Stichting Lezen. Voor wat betreft middelen en inzet zal Stichting Lezen ervoor zorgen dat Kunst van Lezen altijd duidelijk te herleiden en te verantwoorden is. In die zin zijn het gescheiden eenheden.

Belang van (flankerend) beleid voor het slagen van Kunst van Lezen

Kunst van Lezen is onderdeel van een complex bouwwerk rond taal, lezen, pedagogiek, didactiek en meer in het algemeen de (maatschappelijke) ontwikkeling van kinderen. Kunst van Lezen kan de afgesproken doelstellingen bereiken, maar het succes (met name voor wat betreft het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen) is mede afhankelijk van beleid dat door overheidsinstellingen en andere stakeholders wordt ontwikkeld en verankerd binnen het culturele, maatschappelijke, sociale en medische domein. Voor het goed functioneren binnen de culturele basisinfrastructuur vanuit de opdracht aan Stichting Lezen en met name ook vanuit het beleidskader rond Tel mee met Taal is (flankerend) overheidsbeleid voorwaardelijk op diverse bovengenoemde terreinen, bijvoorbeeld rond stelselmatige aandacht voor (voor)lezen binnen JGZ

als belangrijke motor van taalontwikkeling. Met de Wsob¹⁰ is een belangrijke stap gezet inzake wettelijke regelgeving voor het geven van educatieve ondersteuning door bibliotheken. Maar in beleidsverankering bij basisbibliotheken zullen de komende jaren nog forse stappen op dit terrein gezet moeten worden. Kunst van Lezen is daarbij afhankelijk van de bereidheid van gemeenten te investeren in de in belang toenemende maatschappelijke rol van bibliotheken. Als dat niet gebeurt zal Kunst van Lezen via bibliotheken slechts marginaal ingevuld kunnen worden.

Verbinding met VoorleesExpress

VoorleesExpress is een preventieve erkende aanpak tegen taalachterstand. Vrijwilligers komen thuis, achter de voordeur, bij gezinnen om voor te lezen én met ouders op zoek te gaan naar manieren waarop zij zelf hun kinderen kunnen stimuleren in de taalontwikkeling. VoorleesExpress werkt aan een verbeteringsplan 2016-2018¹¹ dat binnen de kaders van Tel mee met Taal gestalte zou moeten krijgen. Kunst van Lezen ziet in dit plan duidelijke aanknopingspunten die gebruikt kunnen worden bij de verdere algemene inhoudelijke ontwikkeling van BoekStart en de Bibliotheek op school en meer specifiek richting laagtaalvaardige gezinnen. Deze aanknopingspunten liggen voornamelijk in de wens tot een breder bereik dat gestalte kan krijgen door een partnerschap aan te gaan met VoorleesExpress waardoor deze aanpak beter ingebed wordt in de netwerken en ontwikkelde aanpak van BoekStart en de Bibliotheek op school. Kunst van Lezen zet daarnaast kennis en expertise in om effecten van VoorleesExpress in kaart te brengen (bijvoorbeeld, wat gebeurt er na de 20 weken als de voorlezer niet meer langskomt), bewijsvoering te verzamelen en eraan mee te werken dat vrijwilligers van VoorleesExpress de meest actuele en juiste informatie en aanbevelingen krijgen, zodat de kwaliteitsbewaking optimaal geborgd is. VoorleesExpress zal zich inzetten om aansluiting bij Boekstart en de Bibliotheek op school en de landelijke bibliotheekstructuren te optimaliseren, zodat de aanpak efficiënter en effectiever ingezet kan worden. Verder zal VoorleesExpress meewerken aan pilots waarbij gezamenlijk met Kunst van Lezen en Stichting Lezen & Schrijven zoveel mogelijk laagtaalvaardige gezinnen bereikt worden via consultatiebureaus, peuterspeelzalen, sociale wijkteams en scholen. In 2016 zal binnen actielijn 4A een aanpak worden ontwikkeld en gepilot waarbij de verbinding tussen Kunst van Lezen, Stichting Lezen & Schrijven, consultatiebureaus en VoorleesExpress gestalte krijgt. Bevindingen uit dit pilottraject zullen binnen actielijn 3 vanaf 2017 worden meegenomen. Over de specifieke invulling van de aanpak is Kunst van Lezen met betrokken partijen in gesprek.

Leeswijzer

In bovenstaande inleiding en in de hoofdstukken 1, 2, 3 en 4 wordt Kunst van Lezen 2016-2018 in relatie tot Tel mee met Taal uitgewerkt in meer algemene termen. In bijlage A is Actielijn 3 (Kunst van Lezen) uitgewerkt, in bijlage B wordt nader ingegaan op Actielijn 4A (Experiment). Bij deze nadere uitwerking is concreet aangegeven (in zoverre daar nu al zicht op is) wat de voorgestelde aanpak inhoudt, hoe die tot stand komt en wanneer en door wie de aanpak wordt uitgevoerd. Wij benadrukken dat in 4A met name de focus op laagtaalvaardige gezinnen is gericht, maar dat de komende jaren ook in Actielijn 3 de focus meer toegespitst wordt op het voorkomen en bestrijden van laagtaalvaardigheid - overigens zonder de algemene leesbevorderingsinspanningen van BoekStart en de Bibliotheek op school uit het oog te verliezen.

Begroting

In de bijlage is voor beide actielijnen een begroting opgenomen. Voor 2016 is deze begroting voor wat betreft Actielijn 3 definitief. Voor 2017 en 2018 is er ruimte om bij te stellen op basis van bevindingen in 2016. Voor wat betreft Actielijn 4A is er meer onzekerheid hoe posten ingevuld zullen worden, ook in 2016. Alle (tussentijdse) wijzigingen zullen direct gemeld worden aan OCW.

¹⁰ WSOB = Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/01/17/wetsvoorstel-wet-stelsel-openbare-bibliotheekvoorzieningen>

¹¹ Zie notitie Anne Heinsbroek september 2015

1. Doelstelling Kunst van Lezen 2016-2018 binnen Tel mee met Taal

Kunst van Lezen staat eind 2018 voor een zeer breed gedragen structurele bewezen leesbevorderingsaanpak voor de jeugd van 0-18 jaar, met bijzondere aandacht voor en inzet op het effectief bereiken van laagtaalvaardige gezinnen (autochtone en migranten). Naast de brede implementatie zal Kunst van Lezen, in samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven en andere relevante partijen, de diverse programmalijnen verdiepen en evalueren, zodat de nu nog moeilijk bereikbare groepen kinderen en hun ouders met meer succes bereikt worden. Enerzijds gaat het bij het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen om het verhogen van het bewustzijn dat taal belangrijk is voor hun ontwikkeling en anderzijds om het verhogen van het daadwerkelijke taalniveau door voor te lezen en vrij te lezen binnen het gezin en door ouders aan te sporen deel te nemen aan taaltrainingen en ouderprogramma's¹².

Doelstelling is de diverse programmaonderdelen duurzaam te verankeren binnen bibliotheeklagen, overheden, organisaties van kinderopvang, centra voor Jeugd en Gezin (o.a. consultatiebureaus) en het onderwijs. Stakeholders, zoals huisartsen, kraamzorg, verloskundigen en bestuurlijke onderwijsorganisaties zijn goed op de hoogte van BoekStart en de Bibliotheek op school als preventieve leesbevorderingsprogramma's die laaggeletterdheid voorkomen. Vanaf 2015 is het bibliotheekprogramma BoekenPret¹³ (zie ook pagina 26) onderdeel geworden van BoekStart om krachten vanuit het bibliotheekveld te bundelen en BoekStart beter te laten aansluiten bij gezinnen waar vrijwel geen leescultuur bestaat. De aanpak richting laagtaalvaardige gezinnen wordt ingezet door inhoudelijk en operationeel nauw samen te werken, bijvoorbeeld met VoorleesExpress. Net als Stichting Lezen & Schrijven maken zij intensief gebruik van (taal)vrijwilligers, die direct in contact staan met de doelgroep. Bovendien zijn bij beide organisaties in veel gevallen ook bibliotheken betrokken. Landelijk gezien worden in dit kader branche- en bestuursorganisaties als Actiz, Brancheorganisatie Kinderopvang, MO Groep, PO en VO Raad nog actiever aangehaakt dan tot nu toe het geval is. De bedoeling daarvan is dat deze organisaties goed doordrongen zijn van het feit dat een structurele leesbevorderingsaanpak ervoor zorgt dat kinderen (en hun ouders) taalvaardiger worden. Het doel is dat deze organisaties in hun beleid en uitingen leesbevorderingsactiviteiten en programma's stelselmatig opnemen en erover communiceren richting hun achterban. Met advies-, onderwijsorganisaties en kenniscentra als Alsare, Sardes, ITTA en het Nederlands Jeugd Instituut¹⁴ worden afspraken gemaakt hoe elementen uit de preventieve programma's van Kunst van Lezen opgenomen kunnen worden in hun beleid, onderzoek en aanpak, zodat bijvoorbeeld in VVE- en ouderprogramma's extra aandacht voor leesbevordering komt.

Doordat Kunst van Lezen een goed geoutilleerd netwerk rond BoekStart en de Bibliotheek op school heeft opgebouwd met PSO's en basisbibliotheken, ligt het voor de hand dit netwerk te verknopen met de netwerken van bovengenoemde organisaties. Op die manier wordt tevens de efficiency bevorderd.

Gemeentebeleid

VNG heeft platforms voor VVE en Ouderbetrokkenheid. De Onderwijsinspectie ziet m.b.t. VVE het beleid rond ouderbetrokkenheid als verbeterpunt. Wanneer vanuit VNG gestimuleerd wordt dat gemeenten intern het Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) verbinden aan volwasseneneducatie en VVE zou dat een goede stap zijn. Uit de tussenrapportage van Sardes (Praktijkonderzoek, procesevaluatie Praktijktteam) blijkt dat gemeenten gemotiveerd zijn om de aanpak van laaggeletterdheid te verbinden/combineren met het beleid rond VVE/Ouderbetrokkenheid. Kunst van Lezen zal in dit kader gemeenten via VNG en lokale bibliotheken stimuleren om BoekStart intensief en gericht aan te laten sluiten bij VVE-beleid dat gevoerd

¹² Ouderprogramma's sluiten aan op VVE programma's en op hetgeen de kinderen leren op de basisschool.

Ouderprogramma's bevorderen het educatieve thuismilieu, d.w.z. ouders krijgen instrumenten mee hoe zij hun kind thuis kunnen ondersteunen in zijn/haar (taal)ontwikkeling.

¹³ BoekenPret (zie bijlage B) is een bewezen effectieve interventie die al ruim 20 jaar bestaat. Op het bestaande netwerk van gemeenten en bibliotheken wordt de komende jaren voortgebouwd. Voor meer informatie:

<http://boekstartpro.nl/page/7133/Over+Boekenpret>

¹⁴ Boekenpret is opgenomen in de NJI databank

wordt in het kader van de wet OKE. Een vroege start met boeken leidt (zeker naar aanleiding van het wetenschappelijk onderzoek naar BoekStart) aantoonbaar tot het terugdringen van taalachterstanden en werkt preventief als het om laaggeletterdheid gaat. Op landelijk niveau zal het belang van BoekStart voor VVE-beleid bij de geëigende organisaties nadrukkelijk op de agenda worden gezet. Bibliotheken zullen voor verdere BoekStartontwikkeling op lokaal niveau aanspraak moeten zien te maken op VVE-middelen. Op een vergelijkbare manier zal Kunst van Lezen lokale bibliotheken stimuleren om de Bibliotheek op school aan te laten sluiten op bestaand, of nog te ontwikkelen, lokaal beleid naar aanleiding van bijvoorbeeld landelijke wetgeving of richtlijnen. Deze manier van werken doet recht aan de rol van de gemeente die als regievoerder van de lokale aanpak vanuit Tel mee met Taal prominent gepositioneerd wordt als belangrijke centrale partner. Gemeenten hebben tevens de regie over het VVE beleid en zij kopen de VVE- en ouderprogramma's in. Gemeenten zullen het voortouw moeten nemen om Kunst van Lezen, voor zowel Actielijn 3 en 4A, te borgen in beleid. Bijvoorbeeld door de structurele leesbevorderingsaanpak binnen beide actielijnen onderdeel te laten zijn van af te sluiten taalakkoorden (Actielijn 2 Tel mee met Taal). Inmiddels zijn de eerste contacten gelegd om Stichting Lezen prominenter te positioneren als ondertekenaar van taalakkoorden waarbij de structurele leesbevorderingsaanpak van Kunst van Lezen geborgd wordt in de akkoorden die regionaal en lokaal worden afgesloten. Bij een aantal omvangrijke taalakkoorden zal Stichting Lezen als ondertekenaar aanwezig zijn. In die zin is de samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven ook geborgd in beleid van gemeenten, bibliotheken en de met hen samenwerkende partners. Met de VNG worden afspraken gemaakt zodat leesbevorderingsactiviteiten in het kader van verbetering van taalvaardigheid van (jonge) burgers in het gemeentelijk opdrachtgeverschap verankerd worden.

1.1 Korte terugblik Kunst van Lezen

Het vierde Kabinet Balkenende heeft de aanzet gegeven tot Kunst van Lezen naar aanleiding van de Taaltop in de zomer van 2007. Deze werd georganiseerd door enkele ministeries toen geconstateerd werd dat Nederland in internationale onderzoeken terrein verloor ten opzichte van andere landen waar het taalvaardigheid van kinderen en jongeren betrof. Dit strookte niet met de ambitie om tot een van de prominente kenniseconomieën in de wereld te behoren.

In 2008¹⁵ kende Kunst van Lezen vier programmalijnen die werden aangegeven door het ministerie van OCW:

1. Proef met BoekStart in Nederland
2. Bibliotheek biedt dienstverleningspakket aan binnen (taalachterstand)scholen
3. Kennismaking cultuurhistorische canon door middel van jeugdboeken
4. Landelijk dekkende voorziening van leesbevorderingsnetwerken

Over de voortgang van de eerste periode is de Tweede Kamer in 2010¹⁶ door het ministerie in positieve zin geïnformeerd. In 2011¹⁷ is daarop door het ministerie besloten dat Kunst van Lezen met vier jaar verlengd zou worden op basis van een degelijk actieplan voor de periode 2012-2015¹⁸. In het opgestelde Actieplan Kunst van Lezen 2012-2015 is het aantal programmalijnen teruggebracht tot drie¹⁹. Deze zijn de laatste vier jaar verder uitgebouwd en stevig ingebed in beleid van bibliotheken, scholen en kinderopvanginstellingen:

¹⁵ In zijn brief aan de Tweede Kamer van 17 maart 2008 (Kamerstukken II 2007/08, 31 200 VII, nr. 161) schetst (toenmalig) minister Plasterk in het kader van Kunst van Lezen de drie programmalijnen en een ondersteunende programmalijn.

¹⁶ Op basis van de vervolgmeting 2010 heeft toenmalig staatssecretaris Van Bijsterveldt de Tweede kamer geïnformeerd (Brief met referentie 204322, 5 juli 2010) over de voortgang van het leesbevorderingsprogramma. Zij constateert - halverwege de looptijd van Kunst van Lezen - dat er veel in gang is gezet.

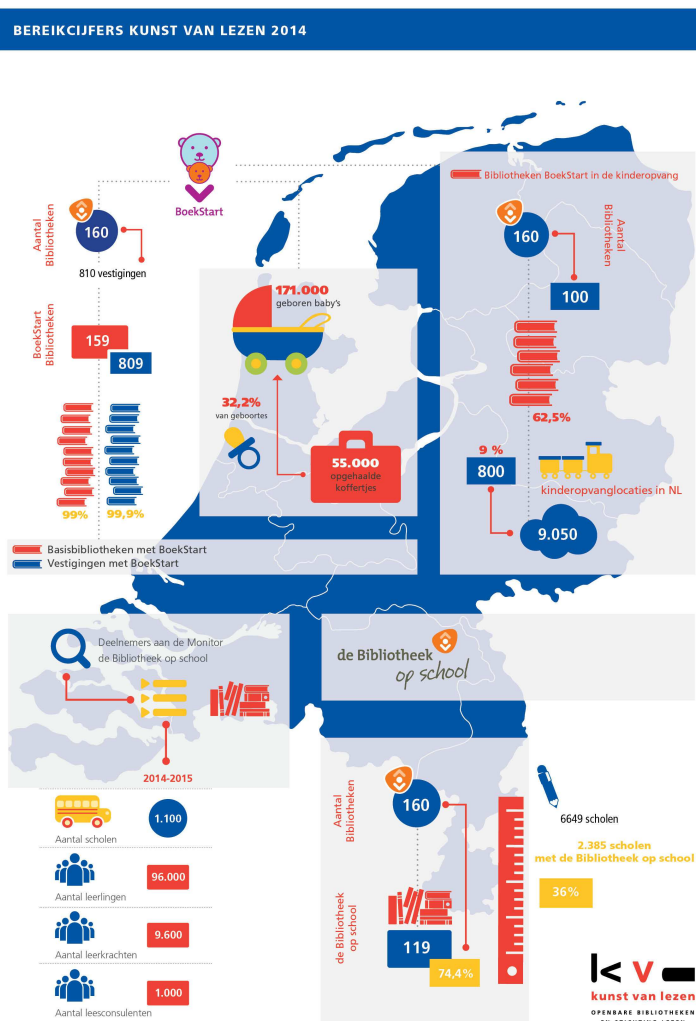
¹⁷ Brief van 8 september 2011 van toenmalig staatssecretaris Zijlstra

¹⁸ Actieplan Kunst van Lezen 2012/2015

¹⁹ De programmalijn Canon is met ingang van 2012 onderdeel van de bouwsteen Collectie van de programmalijn de Bibliotheek op school

1. BoekStart en BoekStart in de kinderopvang (hiermee worden zowel peuterspeelzalen als kinderdagverblijven bedoeld)
2. De Bibliotheek op school basisonderwijs en voortgezet onderwijs
3. Strategische leesbevorderingsnetwerken

Nu 2015 halverwege is kunnen we, mede op basis van de evaluatie van Kwink/Rebel en het door ons samengestelde feitenrelaas²⁰, concluderen dat Kunst van Lezen er dankzij de impuls gelden van het ministerie van OCW in geslaagd is vele van de voorgenomen doelstellingen uit het Actieplan 2012-2015 te behalen. De aandacht voor het belang van voorlezen en vrij lezen binnen gezinnen, kinderopvang en onderwijs heeft de laatste vier jaar een belangrijke impuls gekregen. Kunst van Lezen is een katalysator gebleken in het tot stand brengen van structurele leesbevorderingsactiviteiten via bibliotheken.

²⁰ Feitenrelaas Kunst van Lezen september 2014, onderlegger voor de evaluatie.

http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4000. In het feitenrelaas zijn alle relevante bereikcijfers opgenomen maar het bevat bijvoorbeeld ook een overzicht van alle brochures.

Pijlers Kunst van Lezen - LEES

De structurele aanpak is vastgelegd in vier pijlers van Kunst van Lezen, samengevat in het woord LEES: Leesomgeving, Expertise, Evidentie, Samenwerking.

- Leesomgeving

Het creëren van een stimulerende leesomgeving door gerichte aandacht voor een goede collectie en aantrekkelijke presentatie (fysiek en digitaal in mooie kasten en via toegankelijke websites en apps) die past bij de te bereiken populatie op een kinderopvanginstelling of school. Daarbij hoort ook tijd en ruimte voor lezen door binnen de leesomgeving rustige leesplekken/locaties te creëren. Vrij lezen, voorlezen, praten over boeken, boekintroductions, boekverwerking en literatuureducatie krijgen aandacht.

- Expertise

Kunst van Lezen heeft in de loop van de tijd tal van trainingen en workshops ontwikkeld om zowel professionals in de Bibliotheeksector als binnen de kinderopvang en het onderwijs bij te scholen op het gebied van leesbevordering, didactiek en informatievaardigheden (apart gefinancierd door SIOB/KB). Naast trainingen hebben Kunst van Lezen en Stichting Lezen tal van congressen, inspiratiedagen en conferenties georganiseerd om het belang van een structurele leesbevorderingsaanpak onder de aandacht te brengen.

- Evidentie

De drie overheidslagen willen in toenemende mate de effecten zichtbaar gemaakt zien worden teneinde te kunnen staven dat hun investeringen in een structurele leesbevorderingsaanpak nut hebben waar het verbetering van de taalvaardigheid van kinderen betreft. Stichting Lezen heeft daartoe twee promotieonderzoeken geïnitieerd naar de effecten van zowel BoekStart als de Bibliotheek op school. Verder heeft Kunst van Lezen ervoor gezorgd dat voor de drie onderscheiden doelgroepen monitorinstrumenten zijn ontwikkeld die zicht geven op leesmotivatie en leesgedrag op individuele kinderopvang- en onderwijsinstellingen. Deze instrumenten geven tegelijkertijd zicht op landelijke ontwikkelingen rond leesmotivatie en leesgedrag. Deze ontwikkelingen worden in kaart gebracht door middel van publicatie van brochures en factsheets zoals *Lezen meten, een basis voor beleid*. (Inter)nationale onderzoeksresultaten worden aantrekkelijk en toegankelijk gepresenteerd in een aantal brochures die inmiddels toonaangevend zijn in het veld. Bijvoorbeeld *Meer lezen, beter in taal* en *Van leesmotivatie naar taalprestatie*. Ook de meer praktische brochures van Stichting Lezen die gepubliceerd worden onder de naam *Kwestie van Lezen* worden door met name bibliotheken veel gebruikt in hun communicatie met professionals uit gemeente, JGZ, kinderopvang en onderwijs.

- Samenwerking

Van meet af aan heeft het ministerie aangedrongen op het opzetten van lokale en bovenlokale leesbevorderingsnetwerken. In de periode 2012-2014 heeft dit geleid tot een intensieve campagne leesbevorderingsnetwerken die enerzijds bestaat uit het geven van diepgravende workshops aan strategische beslissers binnen de lokale bibliotheek en hun samenwerkingspartners en anderzijds uit het houden van strategische conferenties onder de noemer *Meer (voor)lezen, beter in taal*. Maar ook op provinciaal en landelijk niveau wordt de laatste jaren veel nauwer samengewerkt binnen diverse netwerken. Bijvoorbeeld binnen de Leescoalitie²¹ die aangevoerd wordt door Stichting Lezen.

Basis is gelegd

In de afgelopen 8 jaar is de structurele basis van de Kunst van Lezen programma's gelegd en verstevigd. In veel plaatsen zijn belangrijke vorderingen geboekt bij het borgen van de structurele aanpak van leesbevordering in beleid van zowel bibliotheken als de met hen samenwerkende instellingen binnen kinderopvang en onderwijs. Vanaf 2016 is het zaak Kunst van Lezen verder te verbreden en te verdiepen

²¹ De Leescoalitie bestaat uit voorzitter Stichting Lezen, de Koninklijke Bibliotheek, de VOB, de CPNB en Stichting Lezen & Schrijven.

waarbij tevens meer zicht gekregen wordt op de effecten van de programma's. De vier bovengenoemde pijlers vormen de basis voor de bouwstenenaanpak van de Bibliotheek op school en BoekStart.

Omdat Kunst van Lezen vanaf 2016 onderdeel is van Tel mee met Taal zal binnen de aanpak de focus liggen op uitbreiding van het netwerk met nieuwe partners die zich richten op het voorkomen en bestrijden van taalachterstanden en meting van de effectiviteit van de programmaonderdelen in brede en specifieke zin (effect op laagtaalvaardige gezinnen). Deze focus heeft consequenties voor de budgettering van het programma. Er zal stevig ingezet worden op interventie-onderzoek dat enerzijds bestaat uit praktisch georiënteerd onderzoek (wat werkt in de praktijk wel of niet en waarom) en anderzijds op een vervolg van het wetenschappelijk onderzoek dat door de Universiteit van Leiden naar zowel BoekStart als de Bibliotheek op school is gedaan.

1.2 Verbreding en verdieping binnen Tel mee met Taal

De doorgaande leeslijn blijft uitgangspunt van beleid

Om het lezen met plezier daadwerkelijk te bevorderen willen wij kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar intensief en doorlopend kennis laten maken met voor hen geschikte boeken en literatuur. Dit gebeurt volgens het uitgangspunt van de doorgaande leeslijn. Hiervoor is het van belang dat de cultuur van het boek en het (literaire) lezen een vanzelfsprekend onderdeel is van het curriculum tijdens het voorschoolse traject en de schoolloopbaan van leerlingen. Met name in dit uitgangspunt is het bevorderen van geletterdheid verankerd, wat een positieve invloed heeft op het voorkomen en tegengaan van taalachterstanden bij kinderen en jongeren.

Verbreding zal allereerst plaatsvinden door bibliotheken die nu nog niet meedoen te benaderen om samen te werken. Dit geldt bijvoorbeeld voor de vier grote steden, met name v.w.b. de Bibliotheek op school. Aan BoekStart voor baby's doet de G4 mee. Uitgaande van de specifieke behoeften van de G4 zal een aanpak op maat gerealiseerd worden. In 2015 worden daartoe eerste stappen gezet. Het is de bedoeling hun eigen educatieve programma's beter te verbinden aan BoekStart en de Bibliotheek op school zodat vanuit dezelfde uitgangspunten gewerkt wordt. Met het oog op het relatief hoge gehalte achterstandsgroepen (zoals laagtaalvaardige gezinnen) in de grote steden, is een dergelijke samenwerking nuttig en gewenst. Maar verbreding betekent ook de blik rechtstreeks meer richten op belangrijke landelijk opererende stakeholders binnen overheden en instellingen, met name waar het organisaties betreft die zich sinds jaar en dag bezighouden met taalversterking van laagtaalvaardige doelgroepen. Daarmee wordt de zogenaamde pullfactor geactiveerd. De aanpak wordt niet alleen via bibliotheken uitgevoerd, maar meer en meer willen wij bereiken dat overheden en andere instellingen leesbevordering prioriteit geven in hun beleid, en de bibliotheeksector gaan vragen om de aanpak te faciliteren. In beleidsmatige en strategische zin zal de bibliotheeksector overigens wel nauw betrokken zijn bij alle taalinitiatieven die landelijk, provinciaal en lokaal worden ondernomen. Op deze manier komt de kracht van het netwerk ten volle tot zijn recht.

Door verdieping van de aanpak gaan we ons richten op bepaalde groepen voor wie het niet vanzelfsprekend is dat ze met leesbevorderingsactiviteiten en boeken in aanraking komen, met name laagtaalvaardige (migranten) ouders en hun kinderen. Op dit moment weet Kunst van Lezen deze groepen nog onvoldoende te bereiken²². Binnen Actielijn 3 zal Kunst van Lezen in algemene zin rekening houden met laagtaalvaardige kinderen en hun ouders, door de bestaande meer algemene aanpak via met name bibliotheken te verbinden met specifieke onderdelen (zoals BoekenPret, VoorleesExpress, Schoolschrijver) en ouderprogramma's²³ die gericht zijn op het voorkomen van laaggeletterdheid binnen gezinnen. De financiering die beschikbaar is vanuit de experimentele Actielijn 4A zorgt ervoor dat laagtaalvaardige gezinnen in nauwe samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven door een specifieke extra impuls bereikt

²² Zie rapport Kwinkgroep pagina 6 met betrekking tot de evaluatie van Kunst van Lezen

²³ SZW besteedt in haar beleid aandacht aan ouderprogramma's die Taal en Ouderbetrokkenheid stimuleren door hierover kennis te delen (o.a. via expertisecentrum TOP van het ITTA).

worden via bij taalversterkingstrajecten betrokken organisaties zoals consultatiebureaus. Zie voor de voorgestelde aanpak bijlage B.

Ook zal Kunst van Lezen in samenwerking met Bibliotheekservice Passend Lezen (voorheen Stichting Aangepast Lezen, aangestuurd en gefinancierd door de KB) een specifieke aanpak van BoekStart en met name de Bibliotheek op school inrichten om met meer succes kinderen met leesproblemen zoals dyslexie te bereiken. Succesvolle pilots bij scholen die meedoen aan de Bibliotheek op school in Den Bosch hebben aangetoond dat stappen kunnen worden gezet in het bereiken en enthousiasmeren van deze doelgroep door inzet van landelijke materialen van bijvoorbeeld Dedicon en diensten zoals het Makkelijk Lezen Plein (MLP) en gerichte ondersteuning van speciaal getrainde leesconsulenten vanuit de Bibliotheek.

Verbreding betreft ook het ontwikkelen van bouwstenen van de aanpak van de Bibliotheek op school te ontwikkelen voor het mbo (met name opleidingen tot pedagogisch medewerker en onderwijsassistent), pabo en lerarenopleidingen.

Omdat digitale vaardigheden steeds meer aandacht krijgen in het licht van 21st century skills en Onderwijs 2032, zal verbreding en verdieping ook plaatsvinden door het versterken van mediawijsheid binnen BoekStart en de Bibliotheek op school. Nu al maken informatievaardigheden deel uit van de Bibliotheek op school en met het invlechten van Biebsearch in de Bibliotheek op school VO wordt dit onderdeel verder versterkt. Maar voor een volwaardige vervlechting van alle onderdelen van de mediawijsheid binnen de aanpak is het nodig dat extra middelen vanuit KB en mogelijk Kennisnet/Mediawijzer.net beschikbaar komen. De middelen vanuit Kunst van Lezen zijn beslist niet toereikend.

2. Monitoring en wetenschappelijk onderzoek

De programmalijnen BoekStart in de kinderopvang en Bibliotheek op school zullen de komende jaren verder gemonitord en wetenschappelijk onderzocht worden. Hierbij zal in eerste instantie gekeken worden naar het bereik van de verschillende programmaonderdelen binnen bibliotheken, kinderopvanginstellingen, consultatiebureaus en onderwijsinstellingen. Daarnaast zal onderzocht worden wat het effect van de verschillende programmalijnen is op de professionals, ouders en kinderen. Tevens zal in de monitor aandacht zijn voor de wijze waarop de programmalijnen worden uitgevoerd met als doel om een efficiëntieslag te kunnen maken.

In samenspraak met Stichting Lezen en Schrijven zal worden gezien of en waar de monitoring binnen de verschillende actielijnen kan worden gecombineerd. Deze wijze van monitoren moet langdurig volgehouden worden teneinde zicht te krijgen op effecten die pas op langere termijn ontstaan. Een deel van de resultaten zal door middel van vragenlijsten gemonitord worden. Kunst van Lezen en Stichting Lezen & Schrijven gaan onderzoeken of op <http://www.waarstaatjegemeente.nl> een venster geletterdheid toegevoegd kan worden zodat lokaal een beter inzicht op geletterdheid kan worden verkregen. Toevoeging van de door ons gegenereerde onderzoeksresultaten zouden kunnen worden ontsloten op deze site van Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten (KING) die voor gemeenten en overheden vertrouwd is. Op deze manier zouden we binnen VNG en gemeenten aanzienlijk meer exposure kunnen verkrijgen.

2.1 Monitoring

De komende jaren komen de bereikgegevens van BoekStart en de Bibliotheek op school voornamelijk uit het dit jaar operationeel wordende Bibliotheek Onderzoeks Portaal (BOP) van de KB. Via BOP zullen bibliotheken jaarlijks belangrijke informatie gaan aanleveren met betrekking tot bijvoorbeeld het aantal babylezen, schoollezen, uitleningen, ouderbijeenkomsten en aangesloten aantal kinderopvanglocaties en scholen.

Bestaande monitorinstrumenten voortzetten

Om resultaten te laten zien van ingezet beleid op locaties met BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school basisonderwijs²⁴ en vmbo zijn drie monitorinstrumenten ontwikkeld om leesgedrag en leesmotivatie te meten. Deze instrumenten worden actief gebruikt om inzicht te geven hoe het leesklimaat en leesresultaten zich in de loop der jaren op een bepaalde locatie ontwikkelen. Bibliotheken nemen het initiatief om de uitkomsten van deze monitor op lokaal niveau met alle betrokkenen te bespreken zodat programma's effectiever en efficiënter uitgevoerd kunnen worden. Het instrument is bedoeld om de dialoog tussen bibliotheek en school op gang te brengen over welke activiteiten het komende schooljaar ingezet worden om de aandacht voor leesbevordering via afspraken binnen het leesplan²⁵ op een hoger niveau te krijgen in alle groepen. Afgeleid hiervan kunnen ook op hogere aggregatieniveaus resultaten getoond en geanalyseerd²⁶ worden. Deze waardevolle, veelgebruikte,

²⁴ Tijdens de laatste meting van de Monitor de bibliotheek op school basisonderwijs deden ruim 96.000 basisschoolleerlingen, 9.600 leerkrachten en 1.000 leesconsulenten (350 leesconsulenten vulden gemiddeld voor 3 scholen de vragenlijsten in) mee aan deze online meting. Bij de recent ontwikkelde monitorinstrumenten vmbo en BoekStart gaat het vooralsnog om kleinere aantallen.

²⁵ Leesplan.nl geeft kinderopvangorganisaties, onderwijs en bibliotheken een handvat om planmatig te werken aan leesbevordering.

²⁶ Over deze afgeleide resultaten wordt jaarlijks op landelijk niveau gerapporteerd, bijvoorbeeld in de brochure *Lezen meten, een basis voor beleid* in 2013. In 2014 is het factsheet *Meer lezen, beter in taal, feiten en cijfers als basis voor strategische samenwerking* verschenen. In september 2015 zijn twee rapportages verschenen: *'Je gaat toch niet zomaar iets doen?'; effectief werken met de Monitor de Bibliotheek op school*. Dataverwerker Desan die de Monitoren rond BoekStart en de Bibliotheek op school uitvoert voor Kunst van Lezen heeft een landelijke analyse Monitor de bibliotheek op school Basisonderwijs uitgevoerd op basis van de data van de laatste drie monitormetingen

instrumenten zal Kunst van Lezen de komende jaren voortzetten. Bibliotheken, scholen, bovenschoolse koepels maar ook gemeenten en landelijke stakeholders kunnen aan de hand van de resultaten bewijsvoering overleggen dat een structurele leesbevorderingsaanpak die op de juiste manier uitgevoerd wordt wel degelijk zoden aan de dijk zet. In 2016 zal op een selectie scholen uit de Monitor een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van Cito-scores gedaan worden om het bewijs van de leesbevorderingsaanpak verder te ondersteunen.

Aanvullende modules ontwikkelen om laagtaalvaardigheid in beeld te krijgen

Om binnen kinderopvang en onderwijs beter zicht te krijgen op laagtaalvaardige kinderen zullen de bestaande monitorinstrumenten vanaf 2016 aangevuld worden met kleine modules waarin vragen worden opgenomen omtrent laagtaalvaardigheid. Daarbij zal deskundigheid ingezet worden vanuit organisaties die zich bezighouden met laaggeletterdheid zoals Stichting Lezen & Schrijven en de VoorleesExpress. In dit kader zullen we ook postcodeonderzoek uitvoeren om beter zicht te krijgen op bereik van deze doelgroepen.

Bereik doelgroepen met een lage SES

De diversiteit binnen de bereikte doelgroep van BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang zal nader onderzocht worden. Waar mogelijk zal hierbij gekeken worden naar de adresgegevens van ouders die hun kind lid maken van de bibliotheek (aanbeveling 3 Kwink). Dit is afhankelijk van de bereidwilligheid van bibliotheken om deze gegevens te delen. In verband met privacy van hun leden zijn bibliotheken hier in het verleden erg terughoudend mee geweest. Op basis van deze onderzoeksgegevens en gegevens uit de Buurtmonitor²⁷ zal Kunst van Lezen een strategie ontwikkelen met Stichting Lezen & Schrijven om additionele inspanningen te verrichten om de doelgroepen met een lage SES beter te bereiken. Het eerder genoemde partnerschap met VoorleesExpress en de bij Actielijn 4A voorgestelde aanpak via het consultatiebureau zorgt ervoor dat BoekStart duidelijker aanwezig is op plekken waar laaggeletterde ouders komen en kunnen worden aangesproken en gestimuleerd taalvaardiger te worden (aanbeveling 4 Kwink).

2.2 Wetenschappelijk onderzoek

Door het lezen van boeken neemt de taalvaardigheid toe, heeft (buitenlands) onderzoek meer dan eens aangetoond (zie o.a. de brochure *Meer lezen, beter in taal*). De effecten van BoekStart en de Bibliotheek op school zijn inmiddels onderzocht²⁸. Twee promovendi van de Universiteit van Leiden hebben onder leiding van hoogleraar A. Bus onderzoek gedaan dat wijst op een positief verband tussen de programma's en een hogere taalvaardigheid. In het voorjaar van 2015 is Heleen van den Berg gepromoveerd op haar onderzoek naar BoekStart²⁹. In het najaar van 2015 zal Thijs Nielen op zijn onderzoek naar de Bibliotheek op school gaan promoveren. In het voorjaar heeft hij een artikel in het vakblad JSW³⁰ gepubliceerd.

De afgelopen jaren hebben we al gezien dat zowel BoekStart als Bibliotheek op school een positief effect hebben op de taalontwikkeling van kinderen. Hoe dat precies werkt en voor welke kinderen dit effect het sterkst is, vraagt om nader verklarend onderzoek. Dit soort fundamenteel onderzoek vraagt een andere,

basisonderwijs. Prof. dr. F.J.M. Huysmans heeft aangegeven dat hij in het voorjaar van 2016 een diepteanalyse gaat uitvoeren naar de data van de monitormetingen basisonderwijs van de laatste drie jaar.

²⁷ Gegevens inzake demografie, arbeidsmarkt etc. zijn eenvoudig te achterhalen door gebruik te maken van de door ABF ontwikkelde buurtmonitor Integratie (opdracht SZW).

²⁸ http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4019

²⁹ 'BoekStart, een vroege start met boeken' is een onderzoek van de Universiteit Leiden in opdracht van Kunst van Lezen. <http://www.boekstartpro.nl/page/7005/onderzoek>.

³⁰ JSW artikel van A. Bus en T. Nielen: Bibliotheek op school onder de loep. http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=1286

meer diepgaande aanpak dan die we voorstaan voor het monitor gedeelte en kan derhalve het beste door een universiteit worden uitgevoerd.

In het verlengde van het promotieonderzoek van Heleen van den Berg hebben we de wens naar een vervolgonderzoek om wetenschappelijk na te gaan welke effecten de interventies (waaronder het BoekStartkoffertje) op langere termijn met zich meebrengen. Daarbij zal specifiek gekeken worden naar hoe de kinderen die hebben deelgenomen aan BoekStart het aan het begin van hun onderwijsloopbaan doen. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de respondenten uit het eerdere BoekStart onderzoek. De kinderen uit het oorspronkelijke onderzoek zijn op dit moment rond zes jaar oud. In een online enquête in de oorspronkelijke onderzoeksgroep wordt informant gevraagd naar diverse aspecten van de ontwikkeling van het kind waaronder sociaal functioneren, inlevingsvermogen (Theory of Mind), concentratie, taalontwikkeling en leesinteresse met behulp van gestandaardiseerde instrumenten (bv. BRIEF, print exposure list, TOM-lijsten). Waar mogelijk wordt de thuissituatie van deze kinderen in het onderzoek betrokken. Zo kunnen we nagaan of en op welke manier kinderen uit laagtaalkundige gezinnen van deze interventie hebben geprofiteerd.

In het verlengde van het onderzoek van Thijs Nielen willen we nader inzoomen op de kinderen in de basisschoolleeftijd. Uit onderzoek weten we dat leesplezier een belangrijke voorspeller is voor de leesvaardigheid van leerlingen. Immers, wie meer leest, wordt beter in taal en gaat als gevolg daarvan meer lezen (Mol, 2010). Toch zien we dat de leesmotivatie van leerlingen in de loop van het basisonderwijs naar beneden gaat (Nielen, 2015). Vooral jongens geven aan niet meer plezier in lezen te krijgen, maar gaan wel beter lezen. Hoe kunnen we deze jongens beter op maat bedienen? Loopt leesvaardigheid bij jongens wel via leesplezier of zijn er andere factoren? Gelden deze conclusies voor alle jongens of is er een verschil in de achtergrond van deze kinderen? Uit onderzoek van o.a. Mia Stokmans weet Kunst van Lezen dat de leesattitude van allochtone en autochtone volwassenen verschilt. Hoe dit voor kinderen in de basisschoolleeftijd zit, is onvoldoende bekend. Onderzoek van o.a. Van Steensel en Nielen wijst uit dat kinderen in de loop van het basisonderwijs leesangst kunnen ontwikkelen. Dit geldt vaker voor jongens dan voor meisjes. Hoe dit werkt en hoe dit te voorkomen is vergt nader onderzoek.

Onderzoeksresultaten uit het basisonderwijs worden vaak doorvertaald naar het vmbo. Dit doet geen recht aan de specifieke populatie en behoeften van vmbo'ers. Kunst van Lezen wil daarom onderzoek initiëren waarbij gekeken wordt naar de specifieke effecten van de Bibliotheek op school vmbo. Daarbij zal expliciet aandacht zijn voor leerlingen uit laagtaalkundige gezinnen. Hetzelfde geldt voor studenten in het mbo.

2.3 Onderzoeksresultaten beschikbaar voor beleidsmakers binnen overheden en instellingen

Gefundeerde onderzoeksresultaten zijn van eminent belang voor beleidsmakers binnen landelijke, provinciale en lokale overheden en instellingen. Positieve effecten van bijvoorbeeld de recente promotieonderzoeken naar BoekStart en de Bibliotheek op school worden door Kunst van Lezen nadrukkelijk uitgevent (via boeken, brochures, tijdschriftartikelen, nieuwsbrieven en websites) richting directies van basisbibliotheken. Zij kunnen hun ambtenaren en wethouders hierop wijzen, zodat zij de hen toegewezen regierol goed gefundeerd kunnen invullen. Bibliotheken worden daarbij gecoacht op welke wijze relevante informatie op lokaal niveau onder de aandacht te brengen en adequaat in te zetten, zodat de bibliotheek als betrouwbare professionele partner kan blijven opereren (aanbeveling 5 en 7 Kwink).

Ook vanuit het beleidskader van Tel mee met Taal wordt gewezen op het belang van het tonen van effecten van leesbevorderingsinterventies zoals BoekStart en de Bibliotheek op school. Daarom zal ook de komende jaren veel werk worden gemaakt van het naar buiten brengen van resultaten van relevant onderzoek op het terrein van leesbevordering en taalontwikkeling voor diverse doelgroepen. Resultaten zullen in de vorm van brochures, webpagina's, leaflets, factsheets, rapporten en boeken gepubliceerd en onder de aandacht gebracht worden. Waar nodig zullen de programmalijnen op grond van de evaluaties landelijk bijgesteld worden (aanbeveling 6 Kwink).

Vanuit actielijn 5 wil Kunst van Lezen, in gezamenlijk overleg, kijken welke communicatie-uitingen het beste werken. Waar mogelijk maakt Kunst van Lezen daarbij gebruik maken van expertise van samenwerkingspartners. Als communicatie-uitingen binnen actielijn 5 worden gemonitord wil Kunst van Lezen dat de Kunst van Lezen uitingen worden meegenomen.

3. Communicatie, deskundigheidsbevordering en certificering

3.1 Communicatie van programma's richting intermediairs, ouders en leerlingen

Naast het belang van de communicatie van onderzoeksresultaten richting beleidsmakers binnen overheden en instellingen, is het tevens van belang de zichtbaarheid van de programmaonderdelen blijvend aandacht te geven op landelijk, provinciaal en lokaal niveau richting uitvoerende intermediairs, ouders en leerlingen. Vanaf 2010 is steeds meer de nadruk gelegd op communicatie van de onderdelen van Kunst van Lezen.

De onderlinge verwevenheid tussen leesbevordering en leesvaardigheid (samenhang preventie en curatie) moet prominent gecommuniceerd worden, ook in de periode 2016-2018. Dit zal op landelijk, provinciaal en lokaal niveau gebeuren. Deze samenhang moet niet alleen door Kunst van Lezen uitgedragen worden, maar ook door de drie overheidslagen en de samenwerkingspartners. Zowel communicatie via meer traditionele manieren (beursstand, adverteren in papieren media) als digitale communicatie via websites en sociale media zijn van groot belang om de leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek op school meer bekendheid te geven en het bereik verder te vergroten. De komende jaren zal het genereren van aandacht via deze kanalen onverminderd doorgaan en beter gestroomlijnd worden in afstemming met (sociale) media van Stichting Lezen en de KB. Stimulering van de ouderbetrokkenheid bij de leesopvoeding zal belangrijker worden de komende jaren. Vanwege het positieve effect op de taalvaardigheid dienen kinderen en jongeren ook in de thuissituatie meer in aanraking te komen met lezen en voorlezen van en uit boeken. Met name kinderen die nu niet gestimuleerd worden inzake voorlezen en vrij lezen dienen effectiever bereikt te worden. Twee wegen worden bewandeld:

- Communicatie richting uitvoerende intermediairs en gemeenten. Dit zal rechtstreeks gebeuren maar ook via organisaties als VNG, Actiz, de MO-groep en de PO en VO-Raad. Deze intermediairs worden de komende jaren intensiever voorgelicht om hen het belang van lezen voor de taalvaardigheid nog beter duidelijk te maken. Naast gemeenteambtenaren en bibliotheekmedewerkers zijn dat bijvoorbeeld verloskundigen, kraamverzorgers, pedagogisch medewerkers, leerkrachten, consultatiebureauartsen en verpleegkundigen. Zij worden voorgelicht en waar nodig getraind hoe zij met name moeilijk bereikbare ouders effectiever kunnen bereiken. Door middel van brochures en landelijke terugkomdagen voor trainers Open Boek zullen nieuwe inzichten met het onderwijsveld worden gedeeld. Dit geldt ook voor succesvolle voorbeelden die we op grond van monitoring kunnen vaststellen.
- Communicatie richting publiek, met name ouders bij BoekStart en leerlingen en ouders bij de Bibliotheek op school. Stichting Lezen is de laatste jaren steeds actiever geworden om de ouderbetrokkenheid bij de leesopvoeding van hun kinderen te vergroten. Dit komt niet alleen tot uiting in de campagnes van de Leescoalitie zoals *2013 Jaar van het voorlezen*, *Vaders voor Lezen* of het *Jaar van het Boek 2016*. Stichting Lezen heeft in 2015 de notitie *Ouders betrekken bij lezen* gepubliceerd, gevolgd door vier masterclasses met bibliotheekmedewerkers die door Stichting Lezen/Kunst van Lezen en vier PSO's werden georganiseerd. Deze aandacht zal de komende jaren versterkt worden. Richting laagtaalvaardige gezinnen zal een apart communicatietraject opgezet worden dat gestoeld is op de effectieve communicatietrajecten die Kunst van Lezen voor het brede publiek heeft ontwikkeld. Hiervoor maken we ook gebruik van de specifieke expertise van instellingen die al voor deze doelgroep werken zoals Alsare, ITTA, Stichting Lezen & Schrijven en VoorleesExpress.

3.2 Deskundigheidsbevordering en certificering

De kwaliteit van met name het bibliotheekpersoneel dat de programma's moet ondersteunen is een doorslaggevende factor op welk niveau Kunst van Lezen de komende jaren wordt uitgevoerd. Zeker nu de programma's verder verdiept gaan worden richting laagtaalvaardige gezinnen en via Aangepast Lezen is ervaren, goed en adequaat opgeleid personeel van cruciaal belang, zowel in de bibliotheeksector als bij de kinderopvang- en onderwijsinstellingen, maar ook bij consultatiebureaus en andere betrokken organisaties bij taalversterkingstrajecten. Voorkomen moet worden dat bibliotheken en andere instellingen afhaken

omdat het personeel qua kennis of vaardigheden onvoldoende geëquipeerd is om de projecten te kunnen dragen. Deskundigheidsbevordering van bibliotheekdirecteuren, uitvoerende bibliothecarissen, pedagogisch medewerkers, studenten aan PABO's en leerkrachten zal daarom de komende jaren een speerpunt blijven binnen Kunst van Lezen.

Naast deze meer reguliere deskundigheidbevordering zal Kunst van Lezen in overleg met onder andere Stichting Lezen & Schrijven en de VoorleesExpress ook inzetten op deskundigheidbevordering van professionals en vrijwilligers die met laagtaalvaardige gezinnen werken, zoals consultatiebureauartsen, – verpleegkundigen en -assistenten. Deze scholing is gericht op het zoeken, vinden en begeleiden van laagtaalvaardige gezinnen bij het vergroten van hun taalvaardigheid en het creëren van een stimulerend (voor)leesklimaat thuis.

Hierbij moet voor wat betreft de bibliotheeksector opgemerkt worden dat dit niet alleen een verantwoordelijkheid van Kunst van Lezen is. Deskundigheidsbevordering zal breder aangepakt moeten worden door de KB en de VOB. Anders wordt de basiskennis van het bibliotheekpersoneel verder uitgehold en zal de toegevoegde waarde van bibliotheekdienstverlening voor andere instellingen afnemen. Belangrijk daarbij is ook om ernaar te streven dat de bibliotheeksector bibliotheekcertificeringsnormen en criteria laat gelden voor educatieve programma's zoals de Kunst van Lezen programma's.

4. Samenwerking en organisatie

Op landelijk niveau blijven Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek (KB) fungeren als aanjager, vernieuwer, doorontwikkelaar, regisseur en kwaliteitsbewaker van Kunst van Lezen.

4.1 Samenwerking Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek

Stichting Lezen heeft zich de laatste jaren ontwikkeld tot een toonaangevend expertisecentrum op het gebied van leesbevordering in de breedste zin van het woord. De website *Leesmonitor.nl*, het tijdschrift *Lezen* en het jaarlijkse congres *Lezen Centraal* getuigen hier bijvoorbeeld van. Maar ook is Stichting Lezen de organisatie die de Leescoalitie aanvoert en bekend maakt door het uitvoeren van landelijke campagnes zoals *Vaders voor lezen* en het aanbieden van een petitie aan de Tweede Kamer voorafgaand aan het Algemeen Overleg rond Tel mee met Taal in juni 2015.

Nu SIOB en BNL naar aanleiding van de Wsob zijn opgegaan in de Koninklijke Bibliotheek beginnen de synergie-effecten langzaam maar zeker zichtbaar te worden. De totstandkoming van de Digitale Bibliotheek Nederland is, naast stelseltaken en de blindenvoorziening, een belangrijke opdracht die KB heeft gekregen. Met het oog op het versterken van de digitale componenten van Kunst van Lezen zijn de inzet en de beschikbare middelen van de KB op dit vlak van groot belang. Maar in het licht van de WSOB zal de KB zich ook nadrukkelijk bezighouden met het versterken van basisvaardigheden van burgers van 0-101 jaar. Daarbij is Kunst van Lezen het programma dat toeziet op basisvaardigheden bij kinderen van 0-18 jaar. De door Kunst van Lezen ontwikkelde aanpak rond BoekStart en de Bibliotheek op school is leidraad voor de KB bij de ontwikkeling van een duurzame aanpak rond basisvaardigheden voor volwassenen.

In algemene zin worden er tussen Stichting Lezen en KB afspraken gemaakt over wie bijdragen levert aan de diverse onderdelen van Kunst van Lezen vanaf 2016. Bij collectie en onderzoek zijn zowel Stichting Lezen als de Koninklijke Bibliotheek betrokken. Rond het thema lezen is de onderzoeksite *Leesmonitor.nl* van Stichting Lezen een belangrijk baken. Bij de KB is men verantwoordelijk voor het Bibliotheek Onderzoeksportaal (BOP) dat belangrijke registratiegegevens oplevert over deelname van bibliotheken, kinderopvanginstellingen en scholen aan de programma's. Verder zijn ICT en digitalisering voornamelijk de verantwoordelijkheid van de KB. Deskundigheidsbevordering wordt afgestemd met door de Rijksoverheid gecertificeerde onderwijsinstellingen. Er wordt contact gelegd met de Stichting Certificering Openbare Bibliotheken om na te gaan wat er voor nodig is om educatieve programma's onderdeel te laten zijn van de certificering. Verder wordt er binnen de programma's zoveel mogelijk gebruik gemaakt van wat ontwikkeld en bewezen succesvol is. Er worden in de regel geen nieuwe producten of diensten ontwikkeld.

In het kader van *De Bibliotheek, maatschappelijk hart van de samenleving*, een programma van de VOB en de KB zijn kwaliteiten omschreven die de Bibliotheek kan inbrengen om een actieve partner van de gemeente te zijn of te blijven. Er wordt op zes thema's ingezoomd:

- [Decentralisatie en visie op positie van de bibliotheek](#) - een algemene inleiding
- [Informatie- en digitale vaardigheden](#)
- [Taal als basis voor maatschappelijke participatie](#)
- [Werk & Inkomen](#)
- [Educatie](#)
- [e-overheid](#)
- een neutrale, onafhankelijke, veilige ontmoetingsplek (binnenkort beschikbaar)

Kunst van Lezen heeft reeds bijdragen geleverd aan het thema educatie en zal dat de komende jaren blijven doen.

4.2 Samenwerking met Stichting Samenwerkende PSO's Nederland (SPN)

De SPN heeft de laatste jaren met succes de uitvoering van de Bibliotheek op school basisonderwijs voor zijn rekening genomen en inzet van betrokken medewerkers gefinancierd. In de zomer van 2015 volgde de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs. Het is de bedoeling dat SPN op termijn ook de landelijke uitvoering van BoekStart gaat faciliteren.

4.3 Samenwerkingsovereenkomst tussen Stichting Lezen & Schrijven, de KB en Stichting Lezen

Stichting Lezen en Schrijven, de KB en Stichting Lezen werken steeds nauwer samen³¹. In de subsidieaanvraag van Stichting Lezen & Schrijven in het kader van Tel mee met Taal wordt op pagina 15 verwezen naar de samenwerking met Stichting Lezen en de KB. Deze bestaande samenwerking zal in december worden geformaliseerd door middel van een convenant. Het programmateam van de ministeries zal in elk kwartaal op de hoogte worden gehouden van deze samenwerking en de resultaten. De aard van de samenwerking zal later in 2015 duidelijk worden nadat de ingediende actieplannen rond Tel mee met Taal geaccordeerd zijn door de ministeries. In ieder geval zal duidelijk zijn dat rond BoekStart en de Bibliotheek op school samengewerkt wordt om taalarme ouders te vinden en te stimuleren een scholing te volgen. Door te focussen op laaggeletterde ouders, wordt laagtaalvaardigheid binnen gezinnen doorbroken. Zo wordt voorkomen dat de kinderen uit deze laagtaalvaardige gezinnen een grotere kans hebben om laaggeletterd te worden. De samenwerking zorgt ervoor dat nog meer laaggeletterden worden gevonden en geschoold. Bij deze samenwerking tussen de drie partijen worden organisaties en programma's aangehaakt die nu al met succes de doelgroep bereiken zoals bijvoorbeeld ouderprogramma's als Taal voor thuis, Goed, Beter, Best, Het Ei van Columbus, VVE Thuis en de Ouderacademie, VoorleesExpress en (VVE) programma's als Piramide, Kaleidoscoop en Startblokken.

4.4 Programmaorganisatie 2016-2018

Voor de aansturing van de programmaonderdelen is vanaf 2016 een centrale rol weggelegd voor zowel Stichting Lezen als de KB. Om budgetten niet te versnipperen en de coördinatie niet nodeloos ingewikkeld te maken, is door beide organisaties gekozen voor een gezamenlijke programmacoördinatie door een speciaal vrijgemaakte programmacoördinator die voor beide organisaties werkt. Er is verder besloten vanaf de start in 2008 geen overheadkosten in de sfeer van huisvesting en bureaunkosten door te berekenen vanuit beide organisaties.

De beschikbare financiën voor de onderdelen worden beheerd door Stichting Lezen. Stichting Lezen zal als penvoerder van het programma zorgen voor een degelijke budgetbewaking en een financiële rapportage per programmaonderdeel binnen de jaarrekening van Stichting Lezen.

De programmacoördinator heeft vanaf 2008 steeds gezorgd dat er per programmaonderdeel ondersteuning kwam van de medewerkers van Stichting Lezen en de opvolgende bibliotheekorganisaties (VOB, SIOB en nu de KB). Deze ondersteuning komt zo veel mogelijk uit het reguliere budget van beide organisaties. Bij de KB is daarbij vastgehouden aan het beleid van SIOB waarbij voor BoekStart een medewerker gedurende 15 uur per week beschikbaar is. Bij Stichting Lezen wordt door vrijwel alle medewerkers in meer of mindere mate aan Kunst van Lezen gewerkt. Omdat Kunst van Lezen bij een aantal mensen zoveel beslag legt op hun werkuren is vanaf 2010 de afspraak gemaakt dat een deel van de contracturen van medewerkers uit het budget Kunst van Lezen wordt betaald. Het ging in eerste instantie om de projectleider VVE (BoekStart) en de controller van Stichting Lezen. In de laatste jaren zijn steeds meer mensen een deel van hun werk met Kunst van Lezen bezig. En nu Kunst van Lezen steeds meer verweven is binnen Stichting Lezen zal dit de

³¹ Een mooi voorbeeld van de huidige samenwerking is de Woezel en Pip actie. Om het belang van voorlezen voor de taalontwikkeling extra aandacht te geven werd in de Week van de Alfabetisering een voorleesactie in de kinderopvang gehouden waarbij ouders gestimuleerd worden om te komen voorlezen in de kinderopvang. Zij krijgen hiervoor een speciaal Woezel en Pip boekje cadeau. 5.000 ouders hebben zich opgegeven. Op kinderopvanglocaties waar met het programma BoekStart in de kinderopvang wordt gewerkt is al veel aandacht voor voorlezen en boeken. De voorleesactie biedt ze een aantrekkelijke mogelijkheid om ouders te betrekken bij hun activiteiten en het belang van voorlezen thuis onder de aandacht te brengen.

komende jaren alleen maar toenemen. In de budgetverdeling zal hier rekening mee gehouden worden. Wat uit Kunst van Lezen gelden bekostigd wordt, zal altijd te herleiden zijn.

Door de omvang van het programma worden regelmatig freelance mensen ingehuurd, in sommige gevallen op meer structurele basis. Vanaf 2016 zullen wij zoveel mogelijk vaste werkzaamheden laten uitvoeren door mensen die op contractbasis werken binnen de twee organisaties. Freelancers worden vanaf 2016 alleen ingehuurd voor projecten waarbij specifieke kennis benodigd is of waarbij een projectleider a.i. nodig is om een project te initiëren of tijdelijk te leiden. In de begroting is het budget voor freelancers aanzienlijk lager dan de gelden die in de periode 2012-2015 voor freelance-inzet waren begroot.

De programmacoördinator is verantwoordelijk voor de algehele gang van zaken en legt daarover verantwoording af aan de directie van Stichting Lezen en het stafhoofd stelseltaken openbare bibliotheken van de KB. De programmacoördinator is tevens verantwoordelijk voor de communicatie met de begeleidende ambtenaar van het ministerie van OCW. Er is een programmaraad die bestaat uit een vertegenwoordiger van OCW, de directeur van Stichting Lezen en het stafhoofd stelseltaken openbare bibliotheek van de KB. In het kader van Tel mee met Taal is het denkbaar dat er mensen vanuit andere ministeries of organisaties toegevoegd worden aan deze programmaraad.

Bijlage A: Toelichting voornemens Kunst van Lezen Actielijn 3

Kunst van Lezen zet de komende drie jaar de drie programmalijnen voort;

1. BoekStart voor baby's en BoekStart in de Kinderopvang 0-4 jaar
2. De Bibliotheek op school voor primair en voortgezet onderwijs
3. Structurele netwerkvorming leesbevordering op alle niveaus

Daarbij wil Kunst van Lezen aantekenen dat mbo en pabo's geen aparte programmalijnen zijn. Deze vallen onder de Bibliotheek op school in zoverre we vanuit Kunst van Lezen binnen deze onderwijsvormen actief zijn.

A1 Bereikafspraken

Hieronder is aangegeven wat de bereikafspraken³² per programmaonderdeel zijn die Kunst van Lezen met het ministerie heeft gemaakt in het kader van Actielijn 3 van Tel mee met Taal.

BoekStart

3a. Eind 2018 is in alle basisbibliotheken het programma BoekStart ingevoerd; eind 2018 wordt 100% van de ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd en wordt 55% van de Nederlandse baby's via hun ouders actief bereikt.

3b. Eind 2018 voert 85% van de basisbibliotheken BoekStart in de kinderopvang uit, waaraan 45% van de kinderopvanginstellingen in hun werkgebied deelneemt.

De Bibliotheek op school

3c. Eind 2018 is het programma de Bibliotheek op school uitgebreid. In het primair onderwijs bereikt 85% van de basisbibliotheken 60% van de leerlingen in hun werkgebied. In het VMBO bereikt 25% van de basisbibliotheken 25% van de leerlingen binnen hun werkgebied. In het HAVO/VWO bereikt 10% van de basisbibliotheken 10% van de leerlingen in hun werkgebied.

Leesbevorderingsnetwerken

Hoewel hierover in het kader van Tel mee met Taal geen directe afspraken zijn gemaakt, is het van belang dat de programma's deel uitmaken van de netwerkstructuur op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. BoekStart en de Bibliotheek op school moeten ook de komende jaren met name op lokaal niveau structureel en duurzaam verankerd worden binnen zoveel mogelijk bibliotheekorganisaties, kinderopvang- en onderwijsinstellingen en aansluitend binnen andere instellingen die meer gericht zijn op het welzijn van kinderen en gezinnen, zoals bijvoorbeeld de consultatiebureaus. Actieve, structurele netwerkvorming is daartoe op alle niveaus relevant. Met name de lokale strategische leesbevorderingsnetwerken zijn van belang, omdat daar het beleid bepaald wordt en financiën worden vrijgemaakt. Binnen deze netwerken neemt bij voorkeur de basisbibliotheekdirecteur het voortouw. In 90% van de basisbibliotheken werkt men in 2018 met lokale overheid en instellingen samen binnen een leesbevorderingsnetwerk.

Kopgroep bibliotheken

Kunst van Lezen wil een kopgroep van bibliotheken formeren die aangetoond hebben ver te zijn met integratie van de aanpak rond leesbevordering 0-18 jaar en aansluitend actief inzetten op een doorgaande lijn basisvaardigheden. De gerealiseerde aanpak binnen deze kopgroep staat model voor andere bibliotheken die een geïntegreerde aanpak nastreven.

³² Voor de meest recente bereikcijfers van Kunst van Lezen verwijzen wij naar de infographics die voor het feitenrelaas Kunst van Lezen (september 2014) zijn samengesteld:

http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=1232

Aanpak voor de G4

In 2015 is gebleken dat er, met name in het kader van Tel mee met Taal, apart aandacht gegeven moet worden aan beleid en uitvoering van de programma's in de vier grote steden in de Randstad. Eind 2015 zijn drie werkgroepen opgezet die per leeftijdscategorie (0-4, 4-12 en 12-18) in beeld brengen wat er gebeurt op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheid binnen de grote steden. Op basis van deze inventarisatie wordt vanaf 2016 een meer specifieke G4-aanpak voorgesteld die gebaseerd is op de uitgangspunten van BoekStart en de Bibliotheek op school in combinatie met de lopende programma's (bijvoorbeeld op het gebied van VVE) in de grote steden. Behalve in Rotterdam is het uitgangspunt dat de leesbevorderingsprogramma's gericht op scholen binnen vestigingen uitgevoerd worden en niet binnen de instellingen zelf. De focus zal liggen op hoe achterstandsgroepen zoals laagtaalvaardige leerlingen ondersteund kunnen worden bij het voorlezen en lezen van boeken en het goed kunnen indelen en gebruiken van (schriftelijke) bronnen.

Binnen de Bibliotheek op school bestaat voor de SPN/PSO's een belangrijke directe uitvoerende rol. De G4-aanpak wordt uitgevoerd door de betreffende bibliotheken in nauwe samenspraak met Kunst van Lezen. Er is een beperkt stimuleringsbudget vanuit Kunst van Lezen beschikbaar. SPN en G4 worden wederzijds op de hoogte gehouden van de voortgang van de aanpak. De G4 bibliotheken worden uitgenodigd voor PSO-coördinatorenoverleggen over BoekStart en de Bibliotheek op school.

A2 Activiteiten per onderdeel

A2.1 BoekStart

De BoekStartaanpak van de afgelopen jaren blijft ook de komende drie jaar overeind. De kracht zit in het bereik van een grote groep Nederlandse ouders en hun jonge kinderen. Wel wordt, zoals boven aangegeven, meer onderzoek en monitoring verricht naar de effectiviteit van de programmaonderdelen BoekStart voor baby's (bijvoorbeeld naar het effect van het koffertje) en BoekStart in de kinderopvang. Dit wordt nadrukkelijk toegespitst op bereik en effectiviteit van de aanpak bij laagtaalvaardige gezinnen. Hieronder wordt Actielijn 3 toegelicht. Lijn 4A wordt in de volgende bijlage toegelicht.

Bereik

BoekStart voor baby's was vier jaar geleden al goed verankerd binnen veel bibliotheken. Dat is in de periode 2012-2015 verder gestegen tot vrijwel 100%. Slechts 1 van de 157 basisbibliotheken³³ doet niet mee. De reacties en resultaten zijn onverminderd positief. Vóór de start van Kunst van Lezen was het aantal babyleden bij deelnemende bibliotheken vrijwel nihil. De huidige situatie toont aan dat ruim 55.000 baby's jaarlijks het koffertje ontvangen. Dat is ruim 30% van het aantal baby's. Vanaf 2016 wordt BoekStart voor baby's, meer dan tot nu toe het geval is, specifiek onderdeel van het voorkomen van laaggeletterdheid in gezinnen. Op landelijk, provinciaal en lokaal niveau wordt ervoor gezorgd dat BoekStart onderdeel wordt van beleidsvoornemens van overheden en instellingen en wordt BoekStart via ouderprogramma's en bijvoorbeeld BoekenPret en VoorleesExpress gepromoot als het laagdrempelige stimuleringsmiddel voor ouders en intermediairs om baby's, dreumesen en peuters voor te lezen. Eind 2018 moet dit resulteren in een actief bereik van 95.000 jonge kinderen.

In 2012 is BoekStart in de kinderopvang serieus van start gegaan. Inmiddels benaderen we het aantal van 1.000 locaties (11%) bij 117 basisbibliotheken (75%) die BoekStart in de kinderopvang hebben geïmplementeerd. Vanaf 2016 wordt het programma verder uitgerold waarbij kinderopvanginstellingen nadrukkelijker meegenomen worden in de kracht en het belang van dagelijks voorlezen voor de ontwikkeling van een goede taalvaardigheid. Daarbij worden intermediairs gestimuleerd om in gesprekken met ouders op een ongedwongen manier te wijzen op het plezier van het voorlezen van boekjes, waarbij het

³³ De betreffende basisbibliotheek heeft aangegeven niet aan nationale programma's deel te nemen omdat ze lokaal eigen beleidskeuzes hebben gemaakt die ze in overleg met de gemeente uitvoeren binnen eigen projecten. Er wordt overigens wel gebruikt gemaakt van de brochures van Kunst van Lezen.

belang van de verbinding - door voorlezen- tussen ouder en kind op de voorgrond staat. Maak iedere dag tijd voor voorlezen omdat het niet alleen leuk is maar ook belangrijk voor de ontwikkeling van je kind. Programma's als BoekenPret, VoorleesExpress en ouderprogramma's zijn onderdeel van de aanpak gericht op laagtaalvaardige ouders. Eind 2018 zijn circa 3.500 kinderopvanglocaties dagelijks structureel bezig met voorlezen en voorleesactiviteiten. Daarbij worden ze ondersteund door basisbibliotheken.

BoekStartkoffertje

Het BoekStartkoffertje met twee boekjes en informatie over lezen met baby's, is in de afgelopen jaren een belangrijke incentive gebleken om ouders te overreden hun baby lid te maken van de bibliotheek en in een vroeg stadium te beginnen met voorlezen. Dit koffertje zal dan ook de komende drie jaar structureel binnen BoekStart aangeboden blijven worden. Tot en met 2018 verstrekt Kunst van Lezen dit koffertje via de bibliotheken aan de ouders mits het betaalbaar blijft uit de tegemoetkoming van OCW. Wanneer financiering na 2018 mogelijk stopt zal de sector (in samenwerking met sponsors) zelf de financiering van het koffertje of een variant moeten organiseren.

Om de effectiviteit van het koffertje en het daaraan gekoppelde bibliotheekbezoek te achterhalen wordt in 2016 een onderzoek uitgevoerd. Het wordt een steekproefonderzoek waarbij een representatieve groep gebruikers wordt gevraagd hoe ze het koffertje gebruiken, hoe hun voorleesgedrag zich ontwikkelt en of ze bibliotheekactiviteiten voor baby's en jonge kinderen bezoeken. Aan de hand van de resultaten worden bijstellingen gedaan om de effectiviteit te vergroten waarbij vooral aandacht zal zijn hoe de groep laagtaalvaardige ouders beter en effectiever bereikt kan worden. In het kader van actielijn 4A (zie bijlage B) is het bijvoorbeeld goed voorstelbaar dat laagtaalvaardige ouders van baby's via andere kanalen, zoals het consultatiebureau, het koffertje en voorleesinstructie gaan ontvangen. De lokale bibliotheek zal in dat geval betrokken zijn in een meer facilitaire rol.

BoekStart in de kinderopvang (betreft peuterspeelzalen en kinderdagverblijven)

Uitbreiding van het bereik met BoekStart binnen de kinderopvang van 1.000 locaties eind 2015 naar circa 3.440 locaties eind 2018 (45% van de locaties in het werkgebied van 85% van de basisbibliotheken).

Binnen BoekStart in de kinderopvang zijn vijf elementen van belang:

- In samenwerking met de Bibliotheek wordt gezorgd voor een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang en wordt een startcollectie geschikte boekjes opgebouwd;
- De deskundigheid van pedagogisch medewerkers wordt verhoogd;
- Ouders worden erbij betrokken, zodat er thuis ook meer voorgelezen wordt en zij bekend raken met de mogelijkheden van de Bibliotheek;
- Door het opnemen van een voorleesplan (via leesplan.nl) in het beleid krijgt voorlezen een vaste plek in de kinderopvang;
- Er wordt samengewerkt met partners in een leesbevorderingsnetwerk; behalve aan de Bibliotheek valt te denken aan jeugdgezondheidszorg en gemeente.

Stimuleringsgelden

Kunst van Lezen heeft de laatste jaren stelselmatig geïnvesteerd in het stimuleren van goede voorbeelden binnen gemeenten. Inmiddels zijn ruim 800 kinderdagverblijven en peuterspeelzalen door middel van deze gelden in staat gesteld BoekStart in de kinderopvang op te zetten. Deze goede voorbeelden zorgen ervoor dat zichtbaar gemaakt wordt wat BoekStart in de kinderopvang is en wat de voordelen van deze aanpak zijn. Dit zorgt ervoor dat deze voorbeelden met gemeenschapsgeld worden gevolgd, waardoor weer nieuwe kinderopvanginstellingen kunnen instromen. Inmiddels zijn via deze weg ongeveer 200 kinderopvanglocaties gesubsidieerd door gemeenten. De stimuleringsgelden worden ingezet om de leesomgeving te verbeteren en om pedagogisch medewerkers te trainen en te faciliteren. De komende jaren wil Kunst van Lezen doorgaan met het stimuleren van goede voorbeelden waarbij wel sterker ingezet wordt op matching van gelden, zodat lokale partijen ook zelf kinderopvanglocaties een stimuleringsbedrag ter

beschikking stellen zoals in Nijkerk en Hilversum met veel succes is gebeurd. De komende drie jaar zullen nog eens circa 400 kinderopvanglocaties gebruik kunnen maken van de stimuleringsregeling. Door het vliegwieleffect van deze goede voorbeelden moeten eind 2018 daarbovenop nog eens 2.000 kinderopvanglocaties (met behulp van gemeenten) op eigen kracht een actieve meetbare invulling geven aan het actief stimuleren van voorlezen binnen de locaties en thuis. Lokale bibliotheken ondersteunen kinderopvanglocaties om deze doelstelling te bereiken. Het BoekStartkoffertje en overige materialen worden gebruikt om een aangename leesomgeving te creëren. De Monitor BoekStart in de kinderopvang laat zien wat er gebeurt binnen de kinderopvang aan voorleesfrequentie en voorleesgedrag en wat er nog verbeterd kan worden. Ook zal via onderzoek achterhaald worden hoe laagtaalvaardige ouders met kinderen in de kinderopvang het beste kunnen profiteren van BoekStart.

Deskundigheidsbevordering: HRM en opleiding

De laatste jaren is een opleidingshuis ingericht voor zowel BoekStart voor baby's als BoekStart in de kinderopvang. Deze door Kunst van Lezen ontwikkelde trainingen worden in de regel door trainers vanuit de bibliotheken structureel aangeboden aan bibliotheekpersoneel en pedagogisch medewerkers in de kinderopvang. In het kader van Tel mee met Taal zullen bestaande trainingen doorontwikkeld en nieuwe trainingen ontwikkeld worden, toegespitst op de aanpak die gericht is op laagtaalvaardige gezinnen. Er zal extra aandacht gegeven worden aan leesbevordering op de mbo-opleidingen SPW (onderwijsassistenten en pedagogisch medewerkers) door middel van speciaal ontwikkelde modules (zie ook pagina 28). Hierbij wordt o.a. voortgebouwd op de docentengids en workshops 'Competent in leesbevordering' (2011) van Stichting Lezen en CINOP.

Gemeentebeleid

Zoals eerder gemeld zal Kunst van Lezen via VNG en lokale bibliotheken gemeenten stimuleren om BoekStart intensief en gericht aan te laten sluiten bij VVE-beleid dat gemeenten voeren in het kader van de Wet OKE. Dit sluit aan bij de rol die de gemeente heeft al regievoerder van Tel mee met Taal. In het verlengde zal Kunst van Lezen ervoor zorgen dat tevens voorlichting gegeven wordt over de diverse ouderprogramma's die aansluiten op de VVE programma's. Uit evaluatie van de Onderwijsinspectie bleek namelijk dat er nog veel gemeenten zijn die ouderbetrokkenheid binnen het VVE beleid als verbeterpunt hebben.

Monitor en Onderzoek

Zoals gemeld zijn monitoring en wetenschappelijk onderzoek de laatste jaren van groot belang geweest om het belang en de effectiviteit van BoekStart te achterhalen en te bevestigen. De onderbouwde effectmetingen laten zien dat een structurele aanpak van leesbevordering en verbetering van informatievaardigheden positief is voor de taal- en leesontwikkeling van baby's en peuters. De komende jaren wordt voortgebouwd op het ingezette wetenschappelijke en monitoring onderzoek. Bijvoorbeeld door diepte-interviews of gecontroleerde kleine interventies toe te passen zoals boven aangegeven in relatie tot het BoekStartkoffertje en BoekStart in de kinderopvang. In algemene zin is ingegaan op wetenschappelijk verantwoord vervolgonderzoek in hoofdstuk 2.2.

Ouderparticipatie versterken

Taalvaardigheid van het kind hangt sterk samen met de kwaliteit van het educatieve thuismilieu. Juist kinderen van laagtaalvaardige (migranten)ouders zijn gebaat bij een taalrijke omgeving. Het gaat hierbij naast (voor)lezen ook om andere ondersteunende activiteiten³⁴

³⁴ Een significant positief effect op de prestaties van kinderen wordt gevonden wanneer ouders een ondersteunende en stimulerende omgeving aanbieden. En, vooral bij jonge kinderen, gaat het om een 'home learning environment'; het thuis voorzien in een breed scala op leren gerelateerde activiteiten, zoals: voorlezen, bibliotheekbezoek, spelenderwijs letters leren, zingen, rijmen. Dit heeft een positief effect op de taalontwikkeling van kinderen (Prof. Edward Melhuish (universiteit Londen en Oxford) et al. 2010).

BoekStart was tot dusver gericht op de brede bevolking. In samenwerking met consultatiebureaus, kraamzorg en kinderopvang wordt ernaar gestreefd ook moeilijk bereikbare groepen met potentiële taalachterstanden en laaggeletterdheid beter te laten aansluiten. Met name binnen actielijn 4A van Tel mee met Taal zal de aanpak hierop ingericht worden. BoekenPret (een door de bibliotheeksector ontwikkelde methode die vooral gericht is op autochtone en migranten gezinnen waar weinig aandacht is voor (voor) lezen) wordt onderdeel van BoekStart in 2015. Daarnaast zal met de VoorleesExpress binnen BoekStart (en de Bibliotheek op school) een voorstel uitgewerkt worden hoe de VoorleesExpress geïntegreerd kan worden zodat de efficiency (een aanspreekpunt per gemeente) en de effectiviteit van het programma versterkt kan worden. Voorts zal in, samenwerking met VVE- en ouderprogramma's, ingezet worden op een ondersteunende en stimulerende leeromgeving thuis waarbij aandacht voor voorlezen gekoppeld wordt aan andere 'talige' activiteiten zoals in voetnoot 29 genoemd. Zo wordt een sterke combinatie gecreëerd van BoekStart/BoekenPret/VoorleesExpress en Ouderprogramma's.

BoekStart en BoekenPret

De samenhang tussen BoekStart en BoekenPret kan het beste als volgt worden uitgelegd: BoekStart is voor alle kinderen, ouders en professionals en richt zich op bewustwording en stimulering; BoekenPret is voor kinderen met een VVE - indicatie, ouders (gezinnen waar weinig aandacht is voor (voor) lezen) en professionals en biedt verdieping en intensivering. Dat ziet er in de babyperiode bijvoorbeeld als volgt uit. Ouders die het BoekStartkoffertje ophalen krijgen uitnodigingen om naar de ouder/kind bijeenkomsten te komen en via het reguliere traject materialen voor hun kindje te lenen. Via het consultatiebureau kan aan doelgroepouders gevraagd worden om deel te nemen aan een intensiever traject, het Boekenpret deel. Samen met een gezinscontactpersoon (vrijwilliger, medewerker consultatiebureau, medewerker welzijnswerk o.i.d.) wordt een gezin begeleid in het opbouwen van voorleesroutines. In 2016 kunnen pilots uitgevoerd worden om het totaal programma BoekStart- Boekenpret uit te voeren en onderzoeken. Uiteindelijk is het de bedoeling dat Boekenpret onder de naam BoekStart wordt uitgevoerd.

Communicatie

Met name BoekStart voor baby's bereikt inmiddels een kritische massa ouders van boven de 100.000 mensen per jaar. Om BoekStart nog bekender te maken zullen we de komende jaren doorgaan met (online) adverteren in relevante media rond kraamzorg en kinderopvang. Ook blijven grote beurzen als de Negenmaandenbeurs bezocht worden. Nadrukkelijk wordt geanticipeerd op *De Nationale Voorleesdagen* en de campagnes van de Leescoalitie zoals *Jaar van het Voorlezen* in 2013, *Vaders voor Lezen* in 2014 en 2015 en in 2016 *Het Jaar van het Boek*. Naast deelname aan deze meer algemene campagnes heeft BoekStart ook een eigen campagne ontwikkeld met het tweejaarlijkse 'Beste babyboekje van het jaar'. Ook de komende jaren zal een brede bevolkingsgroep gewezen worden op het belang van voorlezen voor de taalontwikkeling vanaf zeer jonge leeftijd en voor verdere sociale, cognitieve en professionele ontwikkeling. Digitale communicatie wordt steeds belangrijker. Naast de websites Boekstart.nl (gericht op ouders) en Boekstartpro.nl (gericht op professionals) is er veel bereikt met het bekendmaken van BoekStart via sociale media. Volgend jaar zal naast deze online communicatie-uitingen een BoekStart voorleesapp ontwikkeld worden in samenwerking met andere applicaties zoals de Groeiapp van het Centrum voor Jeugd en Gezin (aanbeveling 2 Kwink).

De communicatie zal de komende jaren meer toegespitst worden op de positieve opbrengsten van voorlezen voor kinderen. Deze zullen duidelijker voor het voetlicht gebracht worden om ouders en kinderen te stimuleren door concrete en haalbare doelen mee te geven. Bijvoorbeeld '15 minuten per dag voorlezen' is een concreet en haalbaar doel dat meer centraal gesteld gaat worden in campagnes rond BoekStart. Deze boodschap wordt zichtbaarder in bibliotheekvestigingen, in de BoekStartmaterialen (zoals op de BoekStartkoffer) en in boekhandels en op andere plekken (aanbeveling 1 Kwink). Naast het lenen stimuleren we immers ook het boekenbezit. De laatste jaren is al geëxperimenteerd met BoekStart in de

boekhandel, dit zullen we voortzetten. Ook andere detaillisten, zoals babywinkels, komen in aanmerking om BoekStart te presenteren. Hierbij geldt wel dat boekhandels en andere winkels doordrongen moeten zijn van het feit dat BoekStart geen commercieel programma is en dat zij dus bereid moeten zijn BoekStart prominent in hun winkels te tonen zonder daarvoor direct een beloning te ontvangen. Er wordt vanaf 2016 een specifiek communicatietraject gestart om laagtaalvaardige ouders te bereiken. Daarvoor zullen materialen ontwikkeld worden en specifieke kanalen gezocht worden om deze gezinnen effectief te bereiken. Dit communicatietraject sluit aan bij communicatietrajecten van ouderprogramma's en van bijvoorbeeld de VoorleesExpress.

Logistiek

Bij BoekStart is sprake van een grote logistieke operatie, met name rond de koffertjes. Het bedrijf Buro Extern verzorgt dit. Dit geldt voor de productie en levering van de koffertjes maar ook voor de opslag, het inpakken van de koffertjes en de verzending. Er is een bestelportaal ingericht om alle materialen van BoekStart eenvoudig online te bestellen. Met Stichting Lezen & Schrijven zal vanaf 2016 bekeken worden hoe we de verschillende bestelportals en verdere logistieke operaties efficiënt op elkaar kunnen afstemmen.

A2.2 De Bibliotheek op school basisonderwijs

Expertise, enthousiasme en een goed uitgebalanceerde aantrekkelijk gepresenteerde collectie die aansluit bij de schoolpopulatie zijn kritische succesfactoren binnen de aanpak om kinderen en jongeren meer boeken met plezier te laten lezen. Deze factoren zijn vanaf 2012 vertaald in bouwstenen³⁵ die gezamenlijk de Bibliotheek op school vormen. Ook bij de Bibliotheek op school blijft de aanpak van de afgelopen jaren overeind. Wel zal hier ook meer onderzoek worden gedaan en monitoring verricht worden naar de effectiviteit van het programma binnen basis en voortgezet onderwijs en zal nieuw onderzoek geëntameerd worden binnen pabo en mbo. Speciale aandacht wordt gegeven aan onderzoek naar bereik en effectiviteit van de aanpak bij laagtaalvaardige gezinnen met schoolgaande kinderen. Hieronder wordt Actielijn 3 toegelicht. Lijn 4A wordt in de volgende bijlage toegelicht.

Bereik basisonderwijs

Voor 2012 was Kunst van Lezen begonnen met de Bibliotheek op de basisschool. Deze aanpak kwam weer voort uit het opzetten van schoolbibliotheken op een aantal taalpilotscholen die het Kabinet in 2007 gestart was om taalachterstanden terug te dringen op zwakke scholen. Tussen begin 2009 en begin 2012 zijn uiteindelijk 4 pilottranches³⁶ gehouden, waaraan 173 basisscholen, 46 basisbibliotheken en 7 PSO's deelnamen. Deze pilotaanpak heeft de basis gelegd voor de definitieve aanpak die in 2012 door Kunst van Lezen, SIOB en BNL gezamenlijk is ontwikkeld. Mede naar aanleiding van de stimuleringsregeling van Kunst van Lezen doen inmiddels 120 basisbibliotheken en 2.400 basisscholen mee aan de Bibliotheek op school. Dat is 75% van de basisbibliotheken en ongeveer 35% van de basisscholen.

Meerjarige samenwerking

Met de Bibliotheek op school werken bibliotheken en scholen structureel samen aan taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid (met name informatievaardigheden) van kinderen. Doel is kinderen te stimuleren om meer te lezen, op school en thuis. Met de Bibliotheek op school gaan school en bibliotheek een meerjarige samenwerking aan rondom lezen en mediawijsheid:

- die vanuit een [strategische netwerksamenwerking](#) geborgd is in het beleid van school en bibliotheek;
- waarbij een [actuele en gevarieerde collectie](#) in de school zorgt voor een verrijking van het leesonderwijs;

³⁵ Netwerk en beleid, Lees- en mediaplan, Activiteiten, Monitor, Expertise, Collectie en Digitaal portaal.

³⁶ 1e tranche (2009): 35 scholen - 7 basisbibliotheken, 2e tranche (2010): 32 scholen - 6 basisbibliotheken, 3e tranche (2010): 71 scholen - 22 basisbibliotheken en 5 PSO's, 4e tranche (2011): 35 scholen - 11 basisbibliotheken en 2 PSO's.

- waarbij een [professionele leesconsulent](#) van de bibliotheek een adviserende en ondersteunende rol vervult voor de leescoördinator en het team van de school.
- waarbij jaarlijks doelen worden bepaald op basis van [gemonitorde resultaten](#).
- waarbij jaarlijks alle activiteiten worden vastgelegd in een [lees- en mediaplan](#) en
- waarbij een [digitaal portaal](#) helpt bij het zoeken en registreren van boeken, het stimuleren van lezen, het bijhouden van de lees historie en het vinden van betrouwbare informatie.

Organisatie van de Bibliotheek op school via Kunst van Lezen en de SPN

De Bibliotheek op school heeft de relatie tussen bibliotheek en basisonderwijs versterkt. Behalve het grote aantal scholen (circa 2.400) dat meedoet, is de samenwerking tussen lokale partners (gemeente, bibliotheek, onderwijs) aantoonbaar verstevigd en inniger geworden, zowel op strategisch, beleidsmatig als uitvoerend niveau. Ook binnen de bedrijfskolom wordt veel nauwer samengewerkt. Kunst van Lezen zorgt op landelijk niveau voor de strategische coördinatie van de Bibliotheek op school. Kunst van Lezen neemt daarbij de regierol, zorgt voor doorontwikkeling en fungeert als aanspreekpunt voor het ministerie van OCW, de VNG maar ook instellingen als de PO-Raad en de onderwijsinspectie. De uitvoering van de Bibliotheek op school BO wordt sinds het najaar van 2013 ondernomen door de Stichting Samenwerkende PSO's Nederland (SPN). Zij staan in contact met het team PSO-coördinatoren uit de twaalf provincies en waar nodig met uitvoerende basisbibliotheken om te assisteren bij de implementatie in een werkgebied. Verder verzorgen zij bijvoorbeeld de organisatie van de opleidingen, ondersteunen bij de Monitor, assisteren bij toepassing van het rekenmodel en zorgen voor verzending van de nieuwsbrief en het bijhouden van de website. Ook zorgen SPN en Kunst van Lezen dat de Bibliotheek op school prominent aanwezig is op de tweejaarlijkse NOT. Kunst van Lezen en vertegenwoordigers van het bestuur van SPN hebben een stuurgroep de Bibliotheek op school opgericht die beslissingen neemt over beleid en uitvoering. Inmiddels is besloten dat SPN vanaf de zomer van 2015 ook de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs gaat uitvoeren. Het bestuur van de SPN heeft voor de coördinatie (een kernteam van vijf mensen die parttime betrokken zijn) van de uitvoering een jaarlijks budget vastgesteld voor zowel basis- als voortgezet onderwijs.

Digitale aansluiting

Vanaf 2012 is BNL betrokken geweest bij de Bibliotheek op school voor wat betreft ontwikkeling en financiering van de website www.debibliotheekopschool.nl en het digitaal leerlingenportaal in samenwerking met grote bibliotheekautomatiseerders. Nu BNL binnen KB opereert wordt digitale aansluiting van de Bibliotheek op school verder doorontwikkeld en vormgegeven. Daarmee is KB, behalve via Kunst van Lezen, ook budgettair en inhoudelijk via de afdeling Marketing & Diensten betrokken. Dit geldt eveneens voor bijdragen aan de Bibliotheek op school op de terreinen mediawijsheid (informatievaardigheden), Aangepast Lezen en ontwikkeling basisvaardigheden (bestrijding o.a. van laaggeletterdheid). De op professionals gerichte site debibliotheekopschool.nl zal vanaf 2016 verder ontwikkeld worden. Het in samenwerking met bibliotheeksystemen ontwikkelde digitale leerlingenportaal zal de komende jaren meer mogelijkheden krijgen om kinderen, jongeren en hun ouders te motiveren meer te lezen. Er zal meer ingezet worden op sociale media in nauwe afstemming met sociale media van Stichting Lezen en KB.

Deskundigheidsbevordering: HRM en opleiding

Goed opgeleid bibliotheekpersoneel binnen de Bibliotheek op school (leesconsulenten en educatief specialisten) is van cruciaal belang. De toegevoegde waarde van de Bibliotheek voor het onderwijs is pas zichtbaar als bibliotheekpersoneel op een duurzame, kwalitatief hoogstaande manier de dienstverlening zichtbaar weet te maken. Daarom is een van de kernactiviteiten van Kunst van Lezen het aanbieden en (door)ontwikkelen van adequate nascholingscursussen en opleidingen, georganiseerd door gecertificeerde onderwijsinstellingen. Verder zijn train-de-trainer trajecten ontwikkeld waarbij gekwalificeerde bibliotheekmedewerkers via Open Boek leerkrachten trainen in het effectief inzetten van leesbevorderende activiteiten.

In het kader van Tel mee met Taal zullen bestaande trainingen doorontwikkeld worden en nieuwe trainingen ontwikkeld worden, toegespitst op de aanpak die gericht is op laagtaalvaardige gezinnen. Trainingen die een permanent karakter gekregen hebben zoals de training voor leesconsulenten worden vanaf 2016 niet meer bekostigd uit Kunst van Lezen gelden. Dit geeft ruimte om meer specifieke trainingsmodules te ontwikkelen en uit te voeren gericht op het herkennen en ondersteunen van laagtaalvaardige kinderen door zowel bibliotheekmedewerkers als leerkrachten. In dit verband is De Schoolschrijver een belangrijk initiatief waarbij Kunst van Lezen gaat aanhaken. In bijlage B zal daar nader op worden ingegaan. Deskundigheidsbevordering wordt verder versterkt door overdracht van kennis vanuit Stichting Lezen en de KB. Deze kennis wordt op landelijk, regionaal en lokaal gebied actief ingezet door bibliotheken richting lokale overheid en onderwijs. Kunst van Lezen heeft een reeks brochures gepubliceerd die veelvuldig gebruikt wordt zoals *Meer lezen, beter in taal*. Vanaf 2016 wordt specifieke kennis rond lezen en laagtaalvaardigheid samengebracht en verspreid.

Stimuleringsgelden

Kunst van Lezen heeft de laatste jaren stelselmatig geïnvesteerd in het stimuleren van goede voorbeelden binnen gemeenten. Inmiddels zijn honderden scholen door middel van deze gelden in staat gesteld de Bibliotheek op school op te zetten. Deze goede voorbeelden zorgen ervoor dat aan onderwijs en gemeente zichtbaar gemaakt wordt wat de Bibliotheek op school is en wat voor voordelen je met deze aanpak kunt genereren. Deze goede voorbeelden worden met gemeenschapsgeld gevolgd waardoor nieuwe scholen in staat gesteld worden aan te haken. De stimuleringsgelden worden voornamelijk ingezet om de leesomgeving te verbeteren en om leesconsulenten een schooljaar vanuit bibliotheken in te zetten. Na dit schooljaar moet de inzet van leesconsulenten betaald worden uit de middelen van de bibliotheek, de school of de gemeente of een combinatie van deze instellingen. De komende jaren wil Kunst van Lezen doorgaan met het stimuleren van goede voorbeelden (circa 100 scholen per jaar), waarbij nog sterker ingezet wordt op matching van gelden zodat lokale partijen ook zelf locaties een stimuleringsbedrag ter beschikking stellen. Op veel plaatsen gebeurt dit al met veel succes, bijvoorbeeld in Drenthe waar inmiddels 70% van de scholen een de Bibliotheek op school heeft.

Gemeentebeleid

Op veel plaatsen worden basisbibliotheken door de gemeente in staat gesteld om stappen te zetten tot het opzetten van de Bibliotheek op school binnen het basisonderwijs. Ook de VNG staat positief tegenover het programma omdat het tegemoet komt aan de educatieve dienstverlening vanuit de bibliotheek richting het onderwijs zoals in de Wsob is vastgelegd. In die zin zijn wethouders en ambtenaren vanuit de onderwijskant steeds vaker betrokken bij de leesbevordering vanuit bibliotheken.

Exploitatie van de Bibliotheek op school

Met behulp van de bouwstenenaanpak die door Kunst van Lezen, in samenwerking met SPN, is ontwikkeld worden bibliotheken in staat gesteld een goede maatwerkdienstverlening in te richten binnen hun gemeente. Dankzij stimuleringsgelden vanuit Kunst van Lezen worden aansprekende voorbeelden gecreëerd die in veel gevallen op andere scholen gevolgd wordt door investeringen van gemeenten, bibliotheken en scholen om de aanpak ook binnen andere scholen mogelijk te maken. Na deze stimuleringsperiode is de exploitatie van de Bibliotheek op school binnen de deelnemende scholen een zaak die lokaal voorzien dient te worden. Kunst van Lezen zorgt wel op landelijk niveau voorwaardelijk voor o.a. de Monitor en deskundigheidsbevordering door trainingen voor bibliotheekmedewerkers deels te financieren. En veel provincies doen ook inspanningen op diverse terreinen rond leesbevordering en taalontwikkeling via bibliotheken richting het onderwijs. Wanneer de financiering van het totaal in ogeschouw genomen wordt (na een check bij een aantal bibliotheken en PSO's) zijn investeringen grosso modo als volgt verdeeld over de drie lagen: landelijk: 10%, provinciaal: 10%, lokaal: 80%

Monitor en Onderzoek

De Monitor de Bibliotheek op school basisonderwijs wordt sinds vier jaar actief gebruikt om inzicht te geven hoe het staat met het leesklimaat en de leesresultaten binnen de deelnemende scholen. Bibliotheken

nemen het initiatief om de uitkomsten van deze monitor op lokaal niveau met alle betrokkenen te bespreken zodat programma's effectiever en efficiënter uitgevoerd kunnen worden. Het instrument is bedoeld om de dialoog tussen bibliotheek en school op gang te brengen. Welke activiteiten gaan bijvoorbeeld het komende schooljaar ingezet worden om de aandacht voor leesbevordering via afspraken binnen het leesplan op een hoger niveau te krijgen. Op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau worden tevens resultaten getoond en geanalyseerd. Dit instrument geeft sinds de laatste meting tevens zicht op hoe het met informatievaardigheden is gesteld op een school. Verder zullen in de komende meting twee vragen worden opgenomen over dyslexie. De laatste twee onderwerpen zijn voor scholen overigens facultatief in te vullen. 70% van de deelnemende scholen heeft de vragen over informatievaardigheid daadwerkelijk ingevuld. De Monitor wordt vanaf 2016 verder uitgebouwd om beter zicht te krijgen op laagtaalvaardigheid binnen een school. Daarbij wordt eerst gekeken naar de postcodegebieden van deelnemende scholen. Behalve het monitoronderzoek is het wetenschappelijk onderzoek over de effecten van de Bibliotheek op school van de Universiteit van Leiden (Thijs Nielen, Adriana Bus) de laatste jaren van groot belang geweest om het belang en de effectiviteit van de Bibliotheek op school te achterhalen en te bevestigen. Dit promotieonderzoek zal begin 2016 gepubliceerd worden. Er is dan tevens een toegankelijke publieksversie van het onderzoek beschikbaar. De onderbouwde effectmetingen laten zien dat een structurele aanpak van leesbevordering en verbetering van informatievaardigheden positief is voor de taal- en leesontwikkeling van kinderen. De komende jaren wordt voortgebouwd op het ingezette wetenschappelijke en monitoring onderzoek.

Communicatie de Bibliotheek op school richting leerlingen en ouders

Met betrekking tot communicatie rond de Bibliotheek op school zullen we op de basisschool de grote vier leesbevorderingscampagnes (*de Kinderboekenweek, de Kinderjury, de Nationale Voorleesdagen en de Nationale Voorleeswedstrijd*) steviger gaan inbedden. In 2015 is gestart met de Kinderjury, uitgevoerd door de CPNB. De Koninklijke Bibliotheek ondersteunt deze campagne en heeft middelen vrijgemaakt om Kunst van Lezen en CPNB in staat te stellen een stappenplan en campagnematerialen te ontwikkelen. Kunst van Lezen en de uitvoeringsorganisatie van de Bibliotheek op school hebben vervolgens gezorgd dat scholen die aan de Bibliotheek op school meedoen gemotiveerd werden om leerlingen actief mee te laten doen aan de Kinderjury. De komende jaren worden leerlingen via de Bibliotheek op school ook rond de andere grote campagnes intensiever bereikt. In dit verband dient ook Lezen is leuk! genoemd te worden. Met deze door Stichting Kinderpostzegels gefinancierde en door Stichting Lezen en een aantal PSO's uitgevoerde campagne hebben rond de 20.000 leerlingen in Nederlandse krimpgebieden de beschikking gekregen over nieuwe bibliotheekkasten, bibliotheekboeken en een eigen boek via een verstrekte Boekenbon. In deze campagne is intensief samengewerkt met een twintigtal boekhandels die de boeken verkochten tijdens georganiseerde Lezen is leuk! boekenfeesten. De komende jaren wordt nog nadrukkelijker samenwerking gezocht met organisaties rond het boekenvak en bibliotheeksector om gezamenlijk het belang van voorlezen en vrij lezen te communiceren. Daarbij staat vooral de intermediair centraal. Communicatie gebeurt via beursbezoek (NOT, de negenmaandenbeurs) en communicatiemiddelen (print en digitaal). Er wordt vanaf 2016 een specifiek communicatietraject gestart om laagtaalvaardige kinderen en hun ouders binnen scholen te bereiken. Daarvoor zullen materialen ontwikkeld worden om deze gezinnen effectief te bereiken. Dit communicatietraject sluit aan bij communicatietrajecten van ouderprogramma's en bijvoorbeeld VoorleesExpress.

Logistiek

Net als bij BoekStart is er sprake van een grote logistieke operatie bij de Bibliotheek op school. Behalve het leveren van boeken wat voornamelijk via NBD/Biblion plaatsvindt (bijvoorbeeld speciale bestellijsten voor de Bibliotheek op school), is er ook een bestelportaal ingericht bij het Biblionet in Enschede. Hier kunnen alle materialen van de Bibliotheek op school en Kunst van Lezen (bijvoorbeeld de brochures) eenvoudig online besteld worden. De komende jaren zullen steeds innovatieve nieuwe toepassingen beschikbaar komen (zoals recent de pdf-generator om gepersonaliseerde uitingen te maken) om bibliotheken en daarmee het onderwijs goed van dienst te zijn. Dit geldt inmiddels ook voor de Bibliotheek op school vmbo.

Ook hier zal met Stichting Lezen & Schrijven bekeken worden hoe we bestelportals efficiënt op elkaar kunnen laten aansluiten.

A2.3 De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

Vmbo

Vanaf 2012 is Kunst van Lezen kleinschalig begonnen met het proefsgewijs introduceren van de Bibliotheek op school in het voortgezet onderwijs, te beginnen binnen het vmbo. Voor deze onderwijsvorm is gekozen vanwege voorkomende taalachterstanden (14% van de 15-jarigen is laaggeletterd, het overgrote deel van deze jongeren zit op het vmbo) en vanwege het feit dat er veel minder mediatheken binnen het schoolgebouw beschikbaar zijn dan bij het havo/vwo. Dit heeft te maken met de indruk van leerkrachten dat vmbo-leerlingen over het algemeen niet voor hun plezier lezen. Binnen deze onderwijsvorm kunnen openbare bibliotheken hierop inspelen door maatwerk dienstverlening in het kader van de Bibliotheek op school aan te bieden om daarmee aan te tonen dat er wel degelijk stappen gezet kunnen worden in het ontwikkelen van betere lees- en taalvaardigheden. De laatste twee jaar zijn successen geboekt bij de door Kunst van Lezen ingezette pilots, gericht op samenwerking tussen bibliotheek en vmbo-school. Vrijwel alle bouwstenen zijn ontwikkeld en beschikbaar voor bibliotheken en scholen die werk willen maken van leesbevordering en bevordering van informatievaardigheden binnen het vmbo. De aanpak gaat uit van bewezen projecten die de bibliotheeksector heeft ontwikkeld zoals Biebsearch³⁷, Leeskr8!³⁸ en 4you!³⁹. De komende jaren zal Kunst van Lezen ook het netwerk versterken rond de Bibliotheek op school VO. Daarbij zal vooral ingezet worden op de kansrijke samenwerking tussen gemotiveerde boekhandels, bibliotheken en scholen. De ervaring leert dat een dergelijke samenwerking vruchten kan afwerpen mits alle partijen openstaan voor de uitdaging om het leesklimaat op scholen daadwerkelijk eensgezind te verbeteren.

In de zomer van 2015 is een leidraad⁴⁰ gepubliceerd met de integrale aanpak die door Kunst van Lezen wordt voorgestaan. Aan de hand van de leidraad worden met stimuleringsgeld van Kunst van Lezen nieuwe aantrekkelijke voorbeelden gecreëerd die aan moeten tonen dat het wel degelijk loont om met leesbevordering aan de slag te gaan binnen het vmbo. Binnen de stimuleringsregeling wordt aandacht besteed aan drie zaken:

- een inspirerende leesomgeving
- de inzet van gemotiveerde leesconsulenten
- een aansprekende workshop voor docenten rond leesbevordering, het gebruik van boeken in de klas en literatuurgeschiedenis

Monitor en effectonderzoek

In 2013-2014 is de Monitor de bibliotheek op school vmbo ontwikkeld en gepilot. In 2014-2015 is de eerste reguliere⁴¹ Monitor uitgevoerd waaraan op 16 scholen 1.550 leerlingen, 101 docenten en 13 bibliotheekmedewerkers hebben meegedaan. Dit instrument wordt actief gebruikt om inzicht te geven hoe het staat met het leesklimaat en de leesresultaten binnen de deelnemende scholen. Bibliotheken nemen het initiatief om de uitkomsten van deze monitor op lokaal niveau met alle betrokkenen te bespreken zodat

³⁷ Biebsearch is de naam van een grootschalig samenwerkingsproject tussen het voortgezet onderwijs, MBO's en de bibliotheek. Binnen dit project werken de bibliotheek en het onderwijs aan nieuwe diensten en werkvormen om leerlingen te ondersteunen bij hun studie.

³⁸ Leeskr8! (Ontwikkeld door de G\$ bibliotheken) geeft mogelijkheden om op een multimediale manier het leesplezier bij (vmbo)leerlingen te vergroten. Leeskr8! is een combinatie van een traditionele les en digitale middelen die jongeren aanspreekt.

³⁹ 4You! Is voor jongeren wat het Makkelijk Lezen Plein is voor dyslectische basisschoolleerlingen. Door middel van collectiekeuze en frontale plaatsing van boeken worden dyslectische kinderen en jongeren geholpen om toch te lezen.

⁴⁰ Download de leidraad via http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=1320

⁴¹ Zie voor resultaten monitor vmbo 2014-2015: <http://vo-bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/home.html>

programma's effectiever en efficiënter uitgevoerd kunnen worden. Het instrument is bedoeld om de dialoog tussen bibliotheek en school op gang te brengen over welke activiteiten het komende schooljaar ingezet worden om de aandacht voor leesbevordering op een hoger niveau te krijgen binnen de vmbo-locaties die voor de Bibliotheek op school gekozen hebben. Binnen het leesplan worden afspraken gemaakt wat wanneer bereikt wordt. Op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau worden tevens monitorresultaten getoond en geanalyseerd. Dit belangrijke instrument kan de komende jaren verder worden uitgebouwd om beter zicht te krijgen op laagtaalvaardigheid binnen een school. Naast deze Monitor de Bibliotheek op school vmbo, zal Kunst van Lezen de komende jaren realiseren dat er effectonderzoek naar de Bibliotheek op school vmbo wordt uitgevoerd om na te gaan welke effecten de interventie tot stand brengt, met name waar het laagtaalvaardige leerlingen betreft. In navolging van het wetenschappelijk onderzoek naar BoekStart en de Bibliotheek op school basisonderwijs (en voortbordurend op de daar vastgestelde uitkomsten), wordt in 2016 een onderzoeksvoorstel voorbereid om wetenschappelijk onderzoek uit te voeren naar het effect van de aanpak van de Bibliotheek op school vmbo. Basis voor dit onderzoek is de vraagstelling vanuit de Monitor de Bibliotheek op school. Net als bij het basisonderwijsonderzoek van Thijs Nielen, zal de vragenlijst uitgebreid worden met een aantal vragen waardoor het onderzoek een wetenschappelijke legitimatie krijgt.

Deskundigheidsbevordering

Naast de workshop *Leesbevordering op het vmbo – dat werkt!* voor leerkrachten in het vmbo is de opleiding voor educatief specialist vanuit de bibliotheek door Kunst van Lezen ontwikkeld en inmiddels twee keer uitgevoerd. Goed getrainde gemotiveerde leesconsulenten die leerkrachten ondersteunen in het vmbo zijn van doorslaggevend belang om de toegevoegde waarde vanuit de lokale bibliotheek voor de betrokken vmbo-scholen zichtbaar te maken. Dit zal voortgezet worden.

Mediawijsheid van groot belang

Naast leesbevordering is het ondersteunen van leerkrachten bij mediawijsheidsactiviteiten van groot belang. Door uitvoeringsorganisatie SPN is aangedrongen om leesbevordering en mediawijsheid binnen de aanpak van de Bibliotheek op school vmbo gelijk op te laten gaan. Vooral het informatievaardig zijn is (goed kunnen zoeken, vinden en beoordelen van vooral digitale bronnen) is van belang. De bibliotheek kan jongeren dan beter op maat bedienen met (digitale en fysieke) boeken en leesbevorderende en mediawijsheidsactiviteiten. Binnen de ontwikkelde aanpak is Biebsearch inmiddels integraal opgenomen. Ook is een pilot gehouden waarbij de lessenserie My Life Story⁴² centraal stond.

Stimuleringsgelden

Kunst van Lezen is vanaf 2015 begonnen met het stimuleren van goede vmbo-voorbeelden binnen gemeenten. Dit jaar worden 25 scholen in staat gesteld de Bibliotheek op school vmbo op te zetten. Deze goede voorbeelden zorgen ervoor dat aan onderwijs en gemeente zichtbaar gemaakt wordt wat de Bibliotheek op school is en wat voor voordelen je met deze aanpak kunt genereren zodat ook andere vmbo's kunnen profiteren. De gelden worden voornamelijk ingezet om de leesomgeving te verbeteren en om gedurende een schooljaar ondersteuning vanuit bibliotheken in te zetten. Na dit schooljaar moet de inzet van de ondersteuning betaald worden uit de middelen van de bibliotheek, de school of de gemeente of een combinatie van deze instellingen. De workshop voor leerkrachten Leesbevordering op het VMBO – dat werkt! maakt onderdeel uit van de stimuleringsregeling. De komende jaren wil Kunst van Lezen doorgaan met het stimuleren van goede voorbeelden (ruim 60 scholen per jaar) waarbij nog sterker ingezet wordt op matching van gelden, zodat lokale partijen ook zelf locaties een stimuleringsbedrag ter beschikking stellen.

⁴² My Life Story is speciaal voor leerlingen in het eerste leerjaar vmbo. In de lessen staat het leven van de leerling centraal; vandaar de naam My Life Story. De complete lessenserie bestaat uit drie modules, waarvan informatievaardig er een is. De andere modules zijn mediavaardig en mediabewust.

Andere aandachtsgebieden

Stichting Lezen en KB streven ernaar te komen tot een innovatieve samenwerking tussen onderwijs- en bibliotheeksector waarbij een goed collectieaanbod⁴³ en de taal- en leesontwikkeling van leerlingen binnen het vmbo centraal staan. Daarom zal Kunst van Lezen (met de afdeling mediawijsheid van KB) leesbevordering en het bevorderen van mediawijsheid centraal stellen, waarbij ook aandacht zal zijn voor jongeren met leesproblemen (dyslexie, via de bibliotheekvoorziening Aangepast Lezen van de KB) en taalachterstanden (met de betreffende afdeling binnen de KB). SPN zal de uitvoering voor haar rekening nemen. Met betrekking tot mediawijsheid wordt de samenwerking met Kennisnet/Mediawijzer.net gezocht, met betrekking tot dyslexie met Bibliotheekservice Passend Lezen en Dedicon en met betrekking tot laaggeletterdheid met Stichting Lezen & Schrijven. De KB zal via bibliotheken de producten en diensten digitaal toepasbaar en toegankelijk maken voor het voortgezet onderwijs (inclusief MBO).

Havo/vwo

Stichting Lezen ondersteunt actief een aantal aansprekende projecten gericht op havo/vwo, zoals *De Inktaap*, *Boekenweek Live!* en *Literatour*. Binnen Kunst van Lezen is voor havo/vwo nog geen aanpak ontwikkeld. Deels heeft dit te maken met de focus op van het programma op het vmbo, deels met het gegeven dat op deze scholen vaak een mediatheek aanwezig is en het lezen van boeken als meer vanzelfsprekend mag worden verondersteld. Dit kan afgeleid worden uit het feit dat havo/vwo leerlingen vrijwel allemaal geletterd zijn en over een goede leesvaardigheid beschikken⁴⁴.

In de zomer van 2015 heeft Kunst van Lezen aan Oberon de opdracht gegeven onderzoek te doen naar de staat van het literatuuronderwijs in Nederland binnen havo/vwo. Mede op basis van deze resultaten zal vanaf 2016 een aanpak ontwikkeld worden die de Bibliotheek op school ook binnen havo/vwo op de kaart zet. Omdat de meeste havo/vwo scholen over een mediatheek beschikken zal de rol van de plaatselijke bibliotheek een andere zijn dan binnen het vmbo. Minder direct ondersteunend, maar meer op afstand en gericht op een met mediathecarissen en leerkrachten afgestemde aanpak. Gezien de focus vanuit Tel mee met Taal op laagtaalvaardigheid, zal Kunst van Lezen zich concentreren op een lichte aanpak die vooral op scholen zelf kan worden uitgevoerd, al dan niet ondersteund door de lokale bibliotheek. De centrale focus zal gericht zijn op het motiveren van docenten en het toegang bieden tot een ruime collectie fysieke en digitale boeken.

Lezen voor de lijst

Kunst van Lezen heeft de afgelopen jaren de redactiekosten voor het ontsluiten van nieuwe titels van de site www.lezenvoordelijst.nl voor zijn rekening genomen vanwege het belang van de site voor een goed beargumenteerde leeslijst voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. Lezen voor de lijst hanteert het beleidsuitgangspunt van de doorgaande leeslijn. Niet alleen wordt de site veelvuldig⁴⁵ geraadpleegd door leerlingen, ook zijn de gekozen titels⁴⁶ voorzien van een didactisch kader zodat leerkrachten ondersteund worden bij hun lessen. In mei 2015 heeft de inkoopcommissie van de KB besloten de digitale content te verwerven van titels binnen Lezen voor de lijst. Dit ligt in de lijn van de toezegging van de minister van OCW dat meer digitale content beschikbaar komt van boeken die op leeslijsten in het voortgezet onderwijs staan. De KB heeft zich voorgenomen dat Lezen voor de lijst onderdeel wordt van de digitale infrastructuur van Bibliotheek.nl. Hiermee zal de huidige site op termijn onderdeel worden van de digitale infrastructuur

⁴³ Collectie is zowel fysiek als digitaal. Bij dit laatste is [lezenvoordelijst.nl](http://www.lezenvoordelijst.nl) een belangrijke site met tevens een titelselectie voor het vmbo. Zie kopje havo/vwo voor meer informatie.

⁴⁴ Uit het PIAAC rapport 2012: 'Nederlanders die algemeen vormend onderwijs (havo of vwo) hebben gevolgd, scoren internationaal echter nóg beter op taalvaardigheid: de Nederlandse scores zijn de hoogste van alle aan PIAAC deelnemende landen.

⁴⁵ De site [lezenvoordelijst.nl](http://www.lezenvoordelijst.nl) wordt dagelijks door circa 4500 mensen bezocht die rond de 40.000 pagina's bekijken.

⁴⁶ Lezen voor de Lijst (LvdL) heeft voor zowel 12+ als 15+ (vmbo/mbo en havo/vwo/gymnasium) een collectie samengesteld en beschreven. De titels lopen uiteen van Young Adult titels tot klassiekers uit de Nederlandse literatuur.

van de bibliotheeksector. Kunst van Lezen zal Lezen voor de lijst onderdeel laten worden van de aanpak de Bibliotheek op school havo/vwo⁴⁷. Voor de Bibliotheek op school havo/vwo zal ontsluiting van Lezen voor de lijst doorslaggevend zijn om binnen te komen bij deze onderwijsvormen. Bibliotheken kunnen met een fysiek en digitaal aanbod rond Lezen voor de lijst, in combinatie met ondersteuning van mediathecarissen en leerkrachten, een mooi aanbod creëren dat leerlingen helpt beter gefundeerde keuzes te maken bij het samenstellen van hun leeslijst. In Amsterdam heeft de OBA besloten om voor de collectie van Lezen voor de lijst in al haar vestigingen een speciale opstelling te maken en de boeken volgens de niveaus van Lezen voor de lijst in te delen. De Bibliotheek op school zal deze aanpak als voorbeeld nemen om tot een degelijke landelijke aanpak rond Lezen voor de lijst te komen, waarbij in ieder geval een training van bibliotheekmedewerkers en leerkrachten onderdeel is.

Communicatie binnen voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs zullen we eveneens campagnes inbedden binnen de scholen die meedoen aan de Bibliotheek op school. Het gaat dan bijvoorbeeld om *de Weddenschap* en *de Jonge Jury*. Omdat de focus vooral op het vmbo ligt is deze onderwijsvorm in de communicatie prominent aanwezig. Er wordt in dit kader vanaf 2016 een specifiek communicatietraject gestart om laagtaalvaardige jongeren binnen het vmbo te bereiken. Daarvoor zullen effectieve materialen ontwikkeld worden die aansluiten bij deze doelgroep. Dit communicatietraject wordt in nauwe samenwerking met o.a. Stichting Lezen & Schrijven uitgewerkt. In het kader van Lezen voor de lijst zal een communicatiestrategie voor havo/vwo ontwikkeld worden.

A2.4 Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Binnen de mbo-opleidingen Pedagogisch Werk (PW) en Onderwijs Assistent (OA) is leesbevordering geen expliciet onderdeel van het curriculum. Een sterkere focus op eigen taal- en leesvaardigheid, leesplezier en leesbevordering zijn essentieel om via de kinderopvang te werken aan de preventie van laaggeletterdheid. Voornamelijk hele praktische activiteiten, zoals het maken van een prentenboek of het werken met de kamishibai (vertelkastje), staan nu nog teveel centraal. Structurele aandacht voor leesbevordering is vanuit het kwalificatiedossier te legitimeren. Het sluit goed aan bij de werkprocessen en competenties die voor de opleidingen PW en OA gelden. Door het - tot nu toe - vrijblijvende karakter van leesbevordering binnen deze opleidingen hebben studenten te weinig eigen leeservaring en kennis. Daardoor zijn ze onvoldoende handelingsvaardig om in hun beroep het goede voorbeeld te geven en kinderen en hun ouders te stimuleren om (voor) te lezen. Kennis om laagtaalvaardige gezinnen te kunnen herkennen en door te verwijzen naar de juiste instanties ontbreekt. Substantiële aandacht voor taal- en leesbevordering is noodzakelijk voor zowel niveau 3 als de niveau 4 opleidingen. Het effect van voorlezen op het kind en hoe je aan leesbevordering werkt (bouwstenen die in samenhang moeten worden uitgevoerd) komt onvoldoende aan de orde, net zoals het trainen van interactief voorlezen. Ook aandacht voor het lezen met baby's is noodzakelijk. Hier wordt vanuit de branche Kinderopvang om gevraagd. Een verdieping tot taalspecialist voor de studenten op niveau 4 zou zorgen voor meer expertise in het werkveld en zou een goede aanvulling zijn. De training voorleescoördinator is inmiddels een bekend begrip. Zo'n 800 pedagogisch medewerkers zijn opgeleid en zorgen ervoor dat het voorleesbeleid op hun kinderopvanglocatie goed geborgd wordt en dat het in de praktijk wordt uitgevoerd. Binnen deze training wordt in 2016 een extra module toegevoegd om laaggeletterdheid van ouders te herkennen. Ook krijgen studenten handvatten om deze ouders naar de juiste instanties door te verwijzen.

Op basis van bovenstaande wil Kunst van Lezen de komende jaren, in het verlengde van de vmbo-aanpak, ook het mbo gaan bedienen met de Bibliotheek op school. Naast meer aandacht voor leesbevordering bij kinderen, hebben deze leerlingen zelf veel baat bij het lezen van boeken. De aanpak valt daarmee in twee delen uiteen:

⁴⁷ Deze te ontwikkelen aanpak zou ook binnen vmbo/mbo gehanteerd moeten kunnen worden.

- Binnen specifieke opleidingen SPW wordt leesbevordering binnen het curriculum versterkt en zichtbaarder gemaakt, waardoor toekomstige professionals het belang van lezen voor de ontwikkeling van jonge kinderen onderkennen en uitdragen. Hierbij wordt verder gewerkt vanuit het samenwerkingsverband⁴⁸ dat Stichting Lezen met Cinop en steunpunt Taal & Rekenen mbo heeft opgezet.
- De Bibliotheek op school binnen SPW-afdelingen van MBO's. Dit is een vergelijkbare aanpak zoals we die voor het vmbo hebben ontwikkeld. De bouwstenenaanpak wordt ontwikkeld en op een beperkt aantal mbo-instellingen (met een SPW-afdeling) wordt de Bibliotheek op school ingericht, zodat de studenten over een volwaardige fysieke en digitale bibliotheek beschikken die hen aanspoort meer vrij te lezen omdat dat goed voor hun taalontwikkeling is en omdat dit hun beroepskeuze ten goede komt. Tevens is er aandacht voor de collectie gericht op de jonge kinderen waarmee ze werken.

Er is al een sinds enkele jaren een expertgroep mbo, waar ook Stichting Lezen en de KB zitting hebben. In het kader van Tel mee met Taal zullen we de expertgroep stimuleren met plannen te komen om invulling te geven aan leesbevorderingsbeleid binnen het mbo, waarbij speciaal aandacht is voor laagtaalvaardige groepen. Daarnaast zijn er vanuit Stichting Lezen goede banden met het ITTA die, naast expertise, een goed netwerk heeft rond taalbeleid binnen het mbo. Stichting Lezen streeft samen met het ITTA naar integratie van het huidige taalbeleid waarbij een leesbevorderingscomponent wordt toegevoegd. Het bereik en de invulling is afhankelijk van beschikbare middelen. Het budget dat Kunst van Lezen voor de aanpak binnen het mbo de komende jaren reserveert is bescheiden, voor een daadkrachtiger beleid en onderzoek naar de specifieke behoeften van deze doelgroep is meer geld benodigd uit andere (ministeriële) bronnen. Met extra geld voor het mbo kan Stichting Lezen beter tegemoet komen aan uitvoering van de motie van het lid Jadnanansing over leesbevordering in het mbo. Hierover zijn gesprekken tussen OCW en Stichting Lezen gaande.

A2.5 Canon als onderdeel van de Bibliotheek op school

De laatste vier jaar is de canon niet meer een aparte programmalijn geweest maar ingebed in de bouwsteen collectie van de Bibliotheek op school. De komende jaren willen wij streven naar blijvende aandacht voor de canon binnen de collectie-adviezen van zowel de Bibliotheek op school basisonderwijs als de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs. Maar voor de canon wordt geen aparte begrotingspost meer opgevoerd.

De Canon is opgenomen in de kerndoelen van het onderwijs. In samenwerking met stichting Entoen.nu heeft Kunst van Lezen de afgelopen jaren bibliotheken en onderwijs geïnspireerd tot het vertellen en lezen van verhalen die de canonvensters van de Nederlandse geschiedenis tot leven brengen. Het lezen van voornamelijk Nederlandse boeken wordt hierdoor bovendien actief gepromoot. Bij veel vensters verschijnen ieder jaar nieuwe titels, zowel voor de basisschoolleeftijd en onderbouw voortgezet onderwijs als voor Young Adult titels en boeken voor volwassenen. Voor beide doelgroepen heeft Kunst van Lezen gezorgd dat er een paar keer per jaar nieuwe titels worden toegevoegd op www.entoen.nu. Op Literatuurplein.nl is in navolging van dit initiatief een zogenaamde special opgezet waarbij nog veel meer titels (fictie en non-fictie) per venster worden getoond dan op entoen.nu. Zie: http://www.literatuurplein.nl/canon_overzicht.jsp. Binnen de Bibliotheek op school willen we de komende jaren doorgaan met het onder de aandacht brengen van de boeken bij de diverse canonvensters door er aparte collectie-adviezen voor te blijven genereren. Ook zullen er lessuggesties door Kunst van Lezen ontwikkeld worden rond bepaalde thema's die aan de vensters verbonden zijn. De titels bij de vensters kunnen ook gebruikt worden buiten taallessen. Leerkrachten kunnen de vensters en de daarmee samenhangende titels ook binnen andere vakken (de zaakvakken binnen het basisonderwijs en bijvoorbeeld aardrijkskunde en geschiedenis in het voortgezet onderwijs) bij hun lessen gebruiken.

⁴⁸ Voor meer informatie: http://www.leesplan.nl/basisonderwijs/lesmaterialen-voor-mbo-docenten-pedagogisch-werk-en-onderwijsassistent?_ga=1.36162336.1280263089.1436957377

A2.6 Pabo en lerarenopleidingen

Omdat leesbevordering een belangrijke preventieve werking heeft bij het voorkomen van laaggeletterdheid op latere leeftijd en de rol van de docent van groot belang is bij het ontwikkelen van plezier in het lezen, zal Kunst van Lezen aandacht geven aan het ontwikkelen van een aanpak binnen pabo's en lerarenopleidingen om leesbevordering een betere plek binnen het curriculum te geven door middel van o.a. deskundigheidsbevordering van docenten op deze opleidingen. Dit om te zorgen dat leesbevordering en jeugdliteratuur afdoende wordt opgenomen in het curriculum van pabo's en lerarenopleidingen. Studenten aan beide opleidingen dienen te beseffen dat leesbevordering en jeugdliteratuur belangrijk zijn om leesplezier te bevorderen en laaggeletterdheid te voorkomen. Hiermee wordt een eerste aanzet gegeven om tegemoet te komen aan uitvoering van de gewijzigde motie van het lid Jadnanansing. Om structureel meer aandacht voor jeugdliteratuur in het curriculum te krijgen is echter meer nodig.

Pabo-voorleeswedstrijd en Read2me!

De laatste vier jaar is met veel succes de pabo-voorleeswedstrijd binnen Kunst van Lezen georganiseerd. Inmiddels doen vrijwel alle pabo-opleidingen in Nederland mee aan de wedstrijd. Door deze wedstrijd tot nu toe te koppelen aan canonvensters worden toekomstige leerkrachten vertrouwd gemaakt met het inzetten van historische boeken binnen lessen. De pabo's geven wel aan om de koppeling tussen voorleeswedstrijd en canon de komende jaren minder stringent toe te willen passen. Stichting Lezen is van mening dat er meer mogelijkheden zijn dan inzet van alleen de canongerelateerde titels van bepaalde van tevoren vastgestelde vensters. Ook bijvoorbeeld Griffelboeken zijn geschikt voor de wedstrijd. In de praktijk zijn overigens veel titels vaak wel weer te koppelen aan een canonvenster. Stichting Lezen vindt wel dat de boeken van een behoorlijk literair niveau moeten zijn om pabo-studenten te laten ervaren dat zij kinderen kunnen leiden naar andere boeken dan de gebruikelijke bestellers die meestal door de Kinderjury worden gekozen.

Ook de landelijke voorleeswedstrijd voor brugklassen *Read2me!* is (deels) gefinancierd door Kunst van Lezen. Ook hierbij zijn titels, gekoppeld aan de canonvensters, het uitgangspunt. De komende jaren willen wij in het kader van de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs *Read2me!* actief blijven ondersteunen vanwege de toegenomen aandacht bij brugklassers voor het lezen van boeken dankzij de wedstrijd. Er is voldoende potentie om verder te groeien, zeker in het kader van de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs die op steeds meer scholen geïntroduceerd wordt. Wel zullen scholen/bibliotheken de wedstrijd mede moeten financieren.

A3 Stimuleren leesbevorderingsnetwerken

BoekStart en de Bibliotheek op school worden structureel en duurzaam verankerd binnen zoveel mogelijk bibliotheken, kinderopvang- en onderwijsinstellingen. Actieve, structurele netwerkvorming is daartoe op alle niveaus relevant. In 90% van de basisbibliotheken werkt men in 2018 met lokale overheid en instellingen samen binnen een leesbevorderingsnetwerk. Er is daarbij oog voor verbinding met de lokale laaggeletterdheidsaanpak. De gerealiseerde aanpak ('best practice') van bepaalde bibliotheken staat model voor andere bibliotheken die een geïntegreerde aanpak nastreven.

- Er wordt door Kunst van Lezen een stimuleringsregeling opgezet om lokale strategische netwerken rond educatie te stimuleren op basis van de aanpak van de workshops uit de campagne strategische netwerken. Per jaar kunnen twaalf bibliotheken aanspraak maken op 7.000 euro per bibliotheekorganisatie om de workshops uit te voeren. Per provincie is 1.000 euro beschikbaar voor ondersteuning van de PSO om de workshops te faciliteren. Totaalbedrag 96.000 euro per jaar.
- Brochures e.d. om de netwerken te ondersteunen.

Toelichting

Landelijke organisaties, PSO's en basisbibliotheken fungeren in een leesbevorderingsnetwerk (zie schema). Dat geldt voor het horizontale niveau met directe samenwerkingspartners, maar het geldt evengoed voor

verticale netwerken tussen landelijk, provinciaal en lokaal niveau. De leesbevorderingsnetwerken zijn de schil om de programmaonderdelen BoekStart en de Bibliotheek op school van Kunst van Lezen.

De afgelopen jaren zijn op alle niveaus stappen gezet waardoor er nu een stevig netwerk staat rond leesbevordering. Ook de komende jaren zal Kunst van Lezen de netwerken centraal stellen om blijvend te zorgen dat leesbevordering op landelijk, provinciaal en lokaal niveau verankerd wordt in beleid van bibliotheekorganisaties en de met hen samenwerkende instellingen en overheden.

Netwerken in het kader van Tel mee met Taal

Vanaf 2016 zal Kunst van Lezen gemeenten stimuleren het initiatief te nemen de bestaande netwerken zo uit te breiden c.q. te combineren, dat op landelijk, regionaal en lokaal geletterdheidsnetwerken ontstaan rond lezen, taal en basisvaardigheden 0-101. Daarbij staat de gerealiseerde aanpak van de zogenaamde kopgroepbibliotheken centraal. Op deze manier komt er een gezamenlijke focus op leesbevordering, taalontwikkeling en het voorkomen en bestrijden van taalachterstanden.

Landelijk

De eind 2012 opgerichte Leescoalitie heeft de laatste jaren stappen gezet. Niet alleen zijn, onder voorzitterschap van Stichting Lezen, succesvolle campagnes ontwikkeld en uitgevoerd zoals *2013 Jaar van het voorlezen* en *Vaders voor Lezen* in 2014 en 2015, maar ook is met succes een petitie bij de Tweede Kamer ingediend rond het debat in verband met Tel mee met Taal in juni 2015. In december 2014 is een ambitieagenda⁴⁹ van de Leescoalitie gelanceerd voor 2025. Het actieprogramma Tel mee met Taal zorgt ervoor dat een goed begin gemaakt kan worden om deze ambities in 2025 waar te maken. Naast de Leescoalitie is Kunst van Lezen actief op het gebied van samenwerking en netwerkvorming met landelijke (overheids)instellingen. In de op te zetten geletterdheidsnetwerken zijn op landelijk niveau, naast Stichting Lezen, KB, Stichting Lezen & Schrijven, o.a. ministeries, VNG, IPO, bestuursorganisaties uit kinderopvang en onderwijs, brancheorganisaties kinderopvang en onderwijs, uitvoeringsorganisaties van ouderprogramma's, en boekenvakorganisaties betrokken. Dit is tevens een goed gremium om betrokken te zijn bij het afsluiten van Taalakkoorden.

⁴⁹ www.leescoalitie.nl Ambitie 1: In 2025 verlaat geen enkel kind school met een leesachterstand en 2: In 2025 zijn alle volwassenen geletterd, of bezig dat te worden

Naast horizontale samenwerking heeft Kunst van Lezen een verticale samenwerking in de bibliotheeksector tot stand gebracht. Ten eerste zijn er een paar keer per jaar bijeenkomsten met provinciale coördinatoren BoekStart en de Bibliotheek op school basisonderwijs. Deze provinciale coördinatoren vormen een belangrijke schakel tussen het landelijk en het lokale niveau. Zij zorgen bijvoorbeeld voor coördinatie van de aanvragen voor de stimuleringsgelden en zij informeren basisbibliotheken over nieuwe inzichten. Kunst van Lezen zou veel ingewikkelder en tijdrovender zijn wanneer met alle 157 afzonderlijke basisbibliotheken contact onderhouden zou moeten worden.

SPN - landelijk en provinciaal

Bij de Bibliotheek op school basisonderwijs is de samenwerking tussen het landelijk en provinciaal niveau vanaf 2013 verder verstevigd. Sinds het najaar van 2013 heeft de Samenwerkende PSO's Nederland (SPN) met succes de uitvoering van de Bibliotheek op school basisonderwijs voor zijn rekening genomen. In de zomer van 2015 volgt de Bibliotheek op school voortgezet onderwijs. Het is de bedoeling dat SPN op termijn ook de landelijke uitvoering van BoekStart gaat faciliteren. Hierboven staat uitgebreider beschreven wat de samenwerking inhoudt. Vanaf 2016 zullen op regionaal niveau, in afstemming met SPN en PSO's, tevens geletterdheidsnetwerken opgezet worden.

Lokaal

De afgelopen jaren heeft Kunst van Lezen veel werk gemaakt van ondersteuning van netwerkvorming op lokaal niveau om tot een succesvolle implementatie van educatieve programma's te komen. Gedurende ruim twee jaar heeft een speciaal gevormd campagne team van Kunst van Lezen gezorgd dat op veel verschillende plekken vaak een viertal bibliotheekdirecties tegelijkertijd een intensieve workshopserie volgden. Deze workshopserie werd afgesloten met een regionale conferentie om de rest van de bibliotheken in een provincie, maar ook wethouders, schooldirecties en ambtenaren te informeren over de kracht van leesbevordering bij de taalontwikkeling via de programma's van Kunst van Lezen. De evaluatie van de workshops was positief, er is een eindrapport⁵⁰ opgeleverd met goede aanknopingspunten voor directies van basisbibliotheken om BoekStart en de Bibliotheek op school met succes in hun gemeenten te voeren. Bibliotheekdirecties in het hele land worden ook de komende jaren gestimuleerd om professionele leesbevorderingsnetwerken op te zetten c.q. uit te bouwen, zodat geborgd structureel leesbevorderingsbeleid een belangrijk uitgangspunt van beleid is binnen de lokale maatschappelijke omgeving. Vanaf 2016 zullen op lokaal niveau, in afstemming met basisbibliotheken, geletterdheidsnetwerken opgezet worden. Op lokaal niveau worden de huidige leesbevorderingsnetwerken (zie bovenstaand plaatje) uitgebreid met bijvoorbeeld vrijwilligersorganisaties, huisartsen, sociale wijkteams, logopedisten en VVE-professionals.

Onderzoek als basis voor succesvol netwerken

Gefundeerde onderzoeksresultaten zijn van eminent belang voor beleidsmakers binnen overheden en instellingen. Positieve resultaten van de promotieonderzoeken naar BoekStart en de Bibliotheek op school worden door Kunst van Lezen nadrukkelijk gecommuniceerd (via boeken, brochures, tijdschriftartikelen, nieuwsbrieven en websites) richting directies van basisbibliotheken om hen te helpen hun ambtenaren en wethouders hierop te wijzen. Naast uiteraard het genereren van landelijke aandacht voor deze onderzoeken. Ook vanuit het beleidskader van Tel mee met Taal wordt gewezen op het belang van het tonen van effecten van interventies zoals BoekStart en de Bibliotheek op school. Daarom zal ook de komende jaren veel werk worden gemaakt van het naar buiten brengen van resultaten van relevant onderzoek op het terrein van leesbevordering en taalontwikkeling voor diverse doelgroepen. Resultaten zullen in de vorm van brochures, webpagina's, leaflets, factsheets, rapporten en boeken gepubliceerd en onder de aandacht gebracht worden. Bibliotheken worden gecoacht om relevante informatie op lokaal niveau onder de aandacht te brengen en adequaat in te zetten, zodat de bibliotheek als betrouwbare professionele partner kan blijven opereren.

⁵⁰ http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemId=637

A4 Organisatie personeel en materieel

In de periode 2016-2018 willen Stichting Lezen en KB zoveel mogelijk meer vaste werkzaamheden laten uitvoeren door medewerkers van beide organisaties die vanuit een vast contract werken of een contract krijgen voor bepaalde tijd zo lang het programma Tel mee met Taal loopt. Voor meer specifieke werkzaamheden waarbij de expertise niet in huis is worden freelancers ingehuurd.

Bijlage B: Actielijn 4A Experiment laagtaalvaardige gezinnen

B1 Inleiding

Zoals in de algemene inleiding is opgemerkt hebben Stichting Lezen en de KB besloten een integrale aanvraag in te dienen voor zowel Actielijn 3 als Actielijn 4A. Actielijn 3 is afgestemd met Stichting Lezen & Schrijven. De aanvraag voor Actielijn 4A dienen Kunst van Lezen en Stichting Lezen & Schrijven gezamenlijk in. Een kanttekening bij het huidige bereik van BoekStart voor baby's is dat het programma vooral ouders lijkt te bereiken die een lage drempel tot de bibliotheek ervaren en die het belang van lezen zelf al redelijk hoog inschatten (doelgroep hoge SES). In het evaluatieonderzoek van Kunst van het Lezen door KWINK groep, wordt op pagina 8 aanbevolen werk te maken van het uitwerken van strategieën om ook ouders met een lage SES te bereiken. En in de Kamerbrief rond het actieprogramma Tel mee met Taal van OCW (d.d. 6 maart 2015) spreekt OCW op pagina 13 de wens uit met het programma Kunst van Lezen meer gezinnen met een lage taalvaardigheid te bereiken. OCW oppert o.a. om een betere samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven tot stand te brengen.

Het is belangrijk dat er bewustwording gecreëerd wordt om laagtaalvaardige ouders te activeren tot lezen en voorlezen binnen gezinsverband, om thuis via ouderprogramma's een positief educatief klimaat voor hun kinderen te creëren en hen uit te dagen zelf een taal cursus te volgen om hun lage taalvaardigheid te verbeteren. Actielijn 4A betreft dan ook een experiment gericht op het beter bereiken van laagtaalvaardige ouders door middel van inzet van BoekStart en de Bibliotheek op school (onderbouw), onderdelen van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen⁵¹, gekoppeld aan andere leesbevorderingsprogramma's en ouderprogramma's. - Financieel kader: € 500.000,- per jaar, € 1.500.000,- voor drie jaar 2016-2018. In de bijlage is een budgetverdeling opgenomen.

Hieronder wordt uiteengezet waar de aanpak met betrekking tot Actielijn 4A uit zal bestaan. Met name meer specifiek in 2016 en in algemenere termen voor de twee jaren erna.

B2 Onderzoek en monitoring

Effectonderzoek en ontwikkeling van een effectieve aanpak om laagtaalvaardige gezinnen te bereiken gaan binnen 4A hand in hand. Direct in 2016 zal een onderzoeksprogramma gekoppeld worden aan het effectief bereiken van laagtaalvaardige ouders. Vanuit de onderzoeksgroep Tel mee met Taal (zie 2.2) zal vastgesteld worden hoe dit onderzoek het beste kan worden opgezet en bij welke lopende onderzoeken kan worden aangesloten. Er zal onderzoek gedaan worden naar bijvoorbeeld VoorleesExpress - wat gebeurt er in gezinnen wanneer na twintig weken de voorlezer niet meer komt omdat het programma is gestopt. Of wat gebeurt er in de thuissituatie wanneer de bij het ouderprogramma behorende training stopt. Welk effect heeft het BoekStartkoffertje bij laagtaalvaardige gezinnen.

B3 Ouderbetrokkenheid bij (voor)lezen

Kunst van Lezen vindt het van belang te wijzen op de context rond het betrekken van ouders bij de leesopvoeding, met name waar het laagtaalvaardige ouders betreft. In 2014 heeft Stichting Lezen de notitie *Ouders betrekken bij het lezen*⁵² opgesteld. Deze notitie gaat over het hoe en waarom van het betrekken van ouders bij de leesopvoeding. Op basis van deze notitie heeft Stichting Lezen een gelijknamige brochure⁵³ uitgebracht en een Activiteitenoverzicht - ouderpartnerschap en (voor)lezen gegenereerd. Stichting Lezen maakt met betrekking tot leesbevorderingsactiviteiten thuis en ouderprogramma's Nederlands voor laagtaalvaardige ouders een belangrijk onderscheid. Het een hangt niet noodzakelijkerwijs met het ander samen. Ouders kunnen hun kinderen een goede leesopvoeding geven in hun moedertaal zonder dat ze het Nederlands machtig zijn. Om dieper op deze materie in te gaan verschijnt in 2016 bij

⁵¹ Zie voor achtergrondinformatie evaluatie Kunst van Lezen en Tel mee met Taal:

http://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4000

⁵² <http://lezen.nl/publicaties/ouders-betrekken-bij-lezen>

⁵³ <http://lezen.nl/publicaties/kwestie-van-lezen-deel-8-ouders-betrekken-bij-voorlezen>

Stichting Lezen een vervolgbeleidsnotitie (die met diverse organisaties samengesteld zal worden) met als thema 'Leesbevordering in laagtaalkundige gezinnen'. In deze notitie zal aandacht zijn voor de bevordering van ouderbetrokkenheid bij het voorlezen aan hun kinderen gekoppeld aan bevordering van het educatief thuismilieu om het kind thuis beter in zijn (taal)ontwikkeling te ondersteunen.

Stichting Lezen heeft een theoretische indeling gemaakt van oudergroepen om aan te geven welke projecten voor welke groep ouders geschikt zijn:

- a. De leesouders. De echte leesouders die zelf veel lezen, boeken bezitten, vaak voorlezen, ook als kinderen ouder zijn, de bibliotheek en (kinder)boekhandel bezoeken en met hun kinderen praten over boeken. Zij vinden (voor)lezen leuk en nuttig.
- b. De aarzelende leesouders. Ouders die zelf niet zo veel lezen, geen of weinig boeken bezitten, (vrijwel) nooit naar de boekhandel of bibliotheek gaan, weleens (voor)lezen en (voor)lezen met mate waarderen en nuttig vinden.
- c. De niet-leesouders. Ouders die zelf niet lezen, nauwelijks of niet voorlezen en niet of onvoldoende (voor)leesvaardig zijn. Deze ouders lezen nooit, of minder dan één keer per maand voor aan hun kind(eren). Zij staan neutraal tegenover het nut van voorlezen of vinden voorlezen niet nuttig.

In het kader van Actielijn 4A is de focus gericht op oudergroep c en in mindere mate op oudergroep b.

Structurele inbedding ouderprogramma's

Aandachtspunt bij ouderprogramma's is de structurele inbedding. Er is een lange termijn visie wenselijk om blijvende effecten te creëren. Het moet niet blijven bij een eenmalige actie. Goede voorbeelden zijn te vinden in Rotterdam (Goed, Beter, Best) en Arnhem (Ei van Columbus). Hier geven leerkrachten van de school en pedagogisch medewerkers van de peuterspeelzaal de oudertraining, waardoor draagvlak is gecreëerd. Het ouderprogramma is ingebed in de peuterspeelzaal of school. Deze trainers zijn gecertificeerd via training van Alsare en ITTA. Naast draagvlak binnen de onderwijsinstellingen is het ook van belang ervoor te zorgen dat ouders, na het trainingstraject, zelf het initiatief nemen voor een goede educatieve thuisomgeving met aandacht voor taal en voorlezen. Kunst van Lezen, VoorleesExpress en ouderprogramma's zullen vanaf 2016 zorgen dat deze lange termijn visie ontwikkeld wordt zodat structurele inbedding plaats gaat vinden.

B4 Preventie en curatie van laaggeletterdheid

Uit onderzoek van de Universiteit Leiden naar de effecten van BoekStart blijkt dat een vroege start met voorlezen de taal stimuleert en ervoor zorgt dat kinderen steeds meer plezier krijgen in voorlezen. Omdat reeds in de eerste jaren van een kinderleven de grootste taalachterstanden ontstaan is het belangrijk om in een zo vroeg mogelijk stadium ouders te wijzen op het belang van (voor)lezen voor de taalontwikkeling van een kind. Dit hoeft niet perse de Nederlandse taal te zijn, de thuis gesproken moedertaal is net zo belangrijk als er maar gesproken wordt met en voorgelezen wordt aan de baby.

Vanuit leesbevorderingsperspectief zal de focus in het kader van Actielijn 4A de komende jaren liggen op het creëren van een blijvende structurele (voor)leescultuur en -routine thuis bij laagtaalkundige gezinnen, gekoppeld aan het bevorderen van een goed educatief thuismilieu via ouderprogramma's. Hiermee wordt de lees- en educatieve omgeving verrijkt en de taalvaardigheid van jonge kinderen bevorderd. De nadruk zal liggen op family literacy voor kinderen van 0-6 jaar, in het bijzonder de BoekStart doelgroep 0-4 jaar. Enerzijds betreft het experiment een preventieve aanpak die samenhangt met leesbevorderende activiteiten en anderzijds in het leiden van laagtaalkundige ouders naar ouder⁵⁴- en taalprogramma's die hun taalvaardigheid verbeteren.

⁵⁴ Ouderprogramma's werken zowel preventief als curatief. Ouderprogramma's dragen bij aan het voorkomen van taalachterstanden bij kinderen. Ouderprogramma's sluiten tevens aan op de VVE programma's die kinderen volgen.

Het preventief intensiveren van het vinden en begeleiden (via leesbevorderingsactiviteiten) van kinderen die opgroeien in laagtaalvaardige gezinnen en curatief het doorverwijzen van laaggeletterde c.q. laagtaalvaardige ouders naar ouder- en taalprogramma's. Overigens werkt het curatieve deel gericht op aanpak laaggeletterdheid van ouders ook preventief richting kinderen van laaggeletterde ouders.

Het preventieve gedeelte hangt samen met het werk van Stichting Lezen en de uitvoering van de programma's BoekStart en de Bibliotheek op school door de bibliotheeksector en de met hen samenwerkende intermediairs vanuit diverse overheden en instellingen (primair kinderopvang en onderwijs maar ook JGZ – consultatiebureaus, kraamzorg en verloskundigen). Naast bovengenoemde leesbevorderingsprogramma's zijn er diverse interventies⁵⁵ ter voorkoming van onderwijsachterstanden bij jonge kinderen die in het kader van het voor- en vroegschoolse educatiebeleid (VVE-beleid) uitgevoerd worden. Deze interventies bestaan uit zogenaamde integrale programma's en aanvullende programma's. Onder de aanvullende programma's vallen o.a. VoorleesExpress en BoekenPret (dat in 2015 geïntegreerd wordt met BoekStart). Zie ook het kader BoekStart en programma's rond laagtaalvaardigheid op pagina 37.

Het curatieve gedeelte hangt samen met het werk van Stichting Lezen & Schrijven, bijvoorbeeld het programma Taal voor thuis. Maar ook andere ouderprogramma's zoals Ei van Columbus of Goed, Beter Best zijn gericht op het versterken van de taalvaardigheid van ouders (binnen gezinnen).

B5 Leesbevordering en taalversterking via het consultatiebureau

Binnen de drie, door het Kabinet naar voren gebrachte, onderdelen van Tel mee met Taal (Taal en Gezin, Taal en Werk en Taal en Gezondheid), ligt de focus binnen Actielijn 4A op Taal en Gezin. Omdat, zoals boven reeds gemeld, bekend is dat BoekStart (0-4 jaar) de doelgroep van kinderen van laagtaalvaardige (migranten)ouders op dit moment minder goed bereiken is de belangrijkste doelstelling van Actielijn 4A dat het bereik van deze specifieke doelgroep eind 2018 aantoonbaar vergroot is.

Uitgangspunt van de te ontwikkelen aanpak om de doelgroep beter te bereiken is het creëren van een stevige lokale verbinding rond preventie laaggeletterdheid bij jonge kinderen. Consultatiebureau (GGD, JGZ), kinderopvang (voorschool, peuterspeelzaal, kinderdagverblijf) en onderbouw basisonderwijs werken nauw samen met de bibliotheek om deze lokale verbinding duurzaam tot stand te brengen. Doel is het intensiveren van ouderbetrokkenheid van laagtaalvaardige ouders bij het (voor)lezen van hun kinderen zodat deze kinderen zo taalvaardig mogelijk starten binnen het basisonderwijs. Het preventieve onderdeel van de aanpak speelt zich af binnen de kaders van de bestaande bewezen leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek op school (groep 1 en 2 basisonderwijs). Het curatieve onderdeel van de aanpak is erop gericht ouders van jonge kinderen toe te leiden naar ouder- en taalprogramma's Nederlands om te kunnen participeren in de samenleving. De aanpak wordt in nauwe samenwerking tussen Kunst van Lezen (Stichting Lezen en de KB) en Stichting Lezen & Schrijven ontwikkeld waarbij we bewezen interventies van Stichting Lezen & Schrijven zoals Taal voor Thuis⁵⁶ en andere ouderprogramma's⁵⁷ koppelen aan de huidige activiteiten binnen consultatiebureaus van Kunst van Lezen. Deze gecombineerde programma's zijn het uitgangspunt voor ontwikkeling van een werkende duurzame aanpak.

⁵⁵ <http://www.nji.nl/Voor--en-vroegschoolse-educatie-%28vve%29-Praktijk-Erkende-interventies>

⁵⁶ Taal voor Thuis is een cursus voor ouders van jonge kinderen in de leeftijd tussen 2 en 12 jaar. Deze cursus is gericht op het vergroten van de ouderbetrokkenheid en de taalstimulering bij kinderen thuis. Taal voor Thuis wordt voor het merendeel gegeven via voor- en vroegscholen bij peuterspeelzalen en basisscholen. De cursus bestaat uit 20 bijeenkomsten in 20 weken, die worden begeleid door een vrijwilliger. De thema's voor de ouders van kinderen tussen de 2 en 6 jaar, sluiten qua onderwerpen aan bij thema's uit de programma's voor VVE (voor- en vroegschoolse educatie).

⁵⁷ De gecertificeerde trainers van ouderprogramma's zoals het Ei van Columbus en Goed, Beter, Best zijn goed in staat om rekening te houden met de diverse taalniveaus van de ouders. De modules van deze programma's worden op diverse taalniveaus aangeboden.

Om zowel leesbevorderingsprogramma's als ouderprogramma's effectief onder de aandacht te brengen van de groep laagtaalvaardige ouders gaan Kunst van Lezen en Stichting Lezen & Schrijven een effectieve structurele aanpak vanuit consultatiebureaus creëren. Rond de 98% van de ouders komt hier regelmatig langs. Hiermee is het consultatiebureau bij uitstek een vindplaats van laagtaalvaardige ouders. De regelmatige contacten van de JGZ met kinderen (en hun ouders) bieden kansen voor preventie en zo het voorkomen van taalachterstanden. Om tot de gewenste betrokkenheid en bewustwording van artsen en verpleegkundigen te komen is het belangrijk dat er op landelijk niveau binnen VWS aandacht gevraagd wordt voor leesbevordering binnen de te ontwikkelen JGZ richtlijn voor taal en spraakontwikkeling van zuigelingen nu er via het BoekStart onderzoek een duidelijke verband aangetoond is dat vroeg voorlezen een positieve ontwikkeling heeft op de woordenschat van hele jonge kinderen. Hierbij wordt niet alleen naar het kind gekeken maar wordt ook de interactie tussen ouder en kind gemeten.

Enerzijds betreft het experiment een intensivering van een meer algemene voorlichtingsaanpak voor alle ouders die nu ook al bestaat (zie kader BoekStart op het Consultatiebureau – huidige situatie) en die binnen Actielijn 3 verder wordt uitgewerkt. Bij dit punt dienen overheden voorwaarden te scheppen/flankerend beleid te ontwikkelen zodat voorlezen en aandacht voor laaggeletterdheid onderdeel wordt van het zogenaamde Van Wiechenschema. Anderzijds komt er een specifiek gerichte aanpak voor laagtaalvaardige gezinnen waarbij artsen en verpleegkundigen (verplicht binnen hun werkzaamheden) aan laagtaalvaardige gezinnen adviezen (op maat) geven aan ouders over de leesopvoeding en voorlezen aan (heel) jonge kinderen in relatie tot het belang van taal. Ook voorbeeldgedrag laten zien is hierbij belangrijk. Binnen het centrum voor jeugd en gezin kunnen ouders terecht met bijvoorbeeld opvoed- en opgroei vragen. Naast de advisering op het consultatiebureau kan ook binnen het CJG meer tijd en aandacht komen om ouders extra te begeleiden en ondersteunen bij het verbeteren van het voorleesklimaat thuis. BoekStart is een van de weinige of misschien wel het enige programma waar naar verwezen kan worden om de interactie tussen ouder en kind (0-2 jaar) te vergroten door voorlezen en spelen met boekjes. En voorts wordt er gewezen op ouderprogramma's zoals Taal voor Thuis. De aandacht gaat primair uit naar laagtaalvaardige gezinnen met kinderen in de doelgroep 0-2 jaar en secundair naar de groep 2-4 jarigen. Om de oudercursus Taal voor Thuis effectief in te zetten voor de primaire doelgroep zal Stichting Lezen & Schrijven Taal voor Thuis uitbreiden met een module over BoekStart voor Taal voor Thuis ouders die kinderen hebben tussen 0 en 2 jaar. Deze module wordt via de Taal voor Thuis coördinatoren aan de Taal voor Thuis vrijwilligers aangeboden, die op hun beurt met deze ouders hiermee aan de slag gaan. In dit kader zal nagegaan worden of deze ontwikkelde module ook binnen andere ouderprogramma's geïntegreerd kan worden.

Aanpak binnen BoekStart in de kinderopvang en de onderbouw van de Bibliotheek op school basisonderwijs

In het verlengde van de te ontwikkelen specifieke aanpak binnen het consultatiebureau wordt aansluiting gezocht bij de algemene aanpak van BoekStart in de kinderopvang, en de onderbouw van de Bibliotheek op school. De baby's uit laagtaalvaardige gezinnen hebben in veel gevallen namelijk oudere broertjes of zusjes die peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en scholen bezoeken.

VoorleesExpress

VoorleesExpress heeft in september 2015 een plan gepresenteerd voor de komende jaren dat gerelateerd is aan Tel mee met Taal. In 2016-2018 wil Kunst van Lezen VoorleesExpress koppelen aan BoekStart en de Bibliotheek op school waarbij bibliotheken een meer coördinerende rol krijgen toebedeeld. Vanuit het budget van Kunst van Lezen wordt beperkt geld gereserveerd om deze koppeling mogelijk te maken. Inhoudelijk wordt samen met VoorleesExpress en ouderprogramma's⁵⁸ in 2016 een aanpak ontwikkeld om laagtaalvaardige gezinnen effectief te bereiken en te ondersteunen via bibliotheken, peuterspeelzalen en onderwijs. Deze aanpak zal in 2016 gezamenlijk ontwikkeld worden.

⁵⁸ Taal voor Thuis en Goed, Beter, Best verzorgen bijvoorbeeld oudercursussen voor het primair onderwijs.

De Schoolschrijver

Lezen betekent verbeelding, maar ook reflectie, empathie, taalspel. De Schoolschrijvers nemen de kinderen mee naar de wereld van verhalen, maken kinderen nieuwsgierig naar taal, enthousiasmeren ze voor lezen en schrijven. Daar waar het plezier begint, wordt het leren serieus. De Schoolschrijver maakt kinderen taalsterk en klaar voor de toekomst. Stichting Lezen heeft in de schoolschrijver geïnvesteerd, omdat het project kinderen en hun ouders op een zinvolle en creatieve manier bereikt. Juist laagtaalvaardige kinderen en hun ouders kunnen hiervan profiteren. Scholen, bibliotheken, ouders en auteurs werken als partners samen in dit project dat de leesmotivatie van basisschoolkinderen aantoonbaar doet toenemen. Kunst van Lezen zal niet direct financieel de Schoolschrijver ondersteunen maar het project wel integreren in de aanpak rond de Bibliotheek op school basisonderwijs.

Gemeentelijke zorgteams

Met behulp van bestaande gemeentelijke zorgteams met multidisciplinaire aandacht voor risicokinderen, een vertrouwelijk communicatietraject opgezet tussen de diverse stakeholders zodat kinderopvang en school op de hoogte zijn welke gezinnen extra aandacht nodig hebben in het kader van een betere taalvaardigheid. Op die manier kan veel beter door partijen geanticipeerd worden welke maatregelen nodig zijn om potentiële taalachterstanden binnen gezinnen te voorkomen waardoor kinderen minder kans hebben laaggeletterd te worden. Vanuit deze situatie kunnen ouders tevens makkelijker toegeleid worden naar taalversterkingsprogramma's.

BoekStart op het Consultatiebureau – huidige situatie

BoekStart is nu al zichtbaar op veel Nederlandse consultatiebureaus in het kader van BoekStart voor baby's. De bibliotheek werkt samen met gemeente en consultatiebureau om ouders en kinderen vanaf het allereerste begin met (het lezen van) boeken in aanraking te brengen. Bibliotheken die beginnen met BoekStart voor baby's zoeken in de voorbereiding altijd verplicht contact met het consultatiebureau. Op het consultatiebureau is er regelmatig, maar speciaal tijdens het zeven maanden consult, aandacht voor de taalontwikkeling. Voorlichting over BoekStart past hier goed in. Dat er aandacht wordt besteed aan BoekStart en voorlezen op het consultatiebureau is van belang omdat 60% van de aangeschreven ouders op dit moment het koffertje met de boekjes niet ophaalt. Daaronder zijn veel mensen met een lage SES.

Op dit moment zorgt de bibliotheek ervoor dat op consultatiebureau locaties die vrijwillig participeren een presentatiehoek met boekjes en een informatiefilm over voorlezen aan baby's beschikbaar is. De bibliotheek sluit daartoe een samenwerkingsovereenkomst af met de gemeente en het consultatiebureau om de samenwerking te bekrachtigen. Het consultatiebureau stelt een plek beschikbaar in de wachtkamer. De informatiefilm wordt hier getoond zodat ouders vertrouwd raken met het fenomeen voorlezen aan baby's. De bibliotheek zorgt ervoor dat er een duidelijke verwijzing is naar de dichtstbijzijnde Bibliotheekvestiging waar BoekStart wordt uitgevoerd. Op het consultatiebureau wordt tijdens een van de consulten in het eerste jaar aandacht besteed aan BoekStart door artsen en/of verpleegkundigen. De vraag wordt gesteld of ouders al lid zijn geworden van de Bibliotheek in het kader van BoekStart. Mocht dat niet zo zijn dan deelt het consultatiebureau alsnog een BoekStartwaardebon uit en verwijst naar de dichtstbijzijnde Bibliotheek die BoekStart uitvoert.

B6 Basiselementen van de aanpak

De te ontwikkelen aanpak kent in ieder geval twee basiselementen:

- 1) Ga uit van bestaande succesvolle interventies die goede voorbeelden (best practices) opleveren.
- 2) Ga uit van de beproefde aanpak van Kunst van Lezen programma's. Pijlers zijn:
 - Leesomgeving (collectie, aankleding op het consultatiebureau)
 - Expertise (Scholing/training van professionals consultatiebureau)

- Evidentie (Monitoring van verloop en resultaten)
- Samenwerking (Intensivering lokale netwerkvorming, gericht op een centrale aanpak binnen het consultatiebureau).

Boekstart en programma's rond laagtaalhaardigheid

BoekStart zoekt (in combinatie met BoekenPret dat binnen BoekStart wordt geïntegreerd) de samenwerking op met organisaties die effectieve programma's ontwikkelen en uitvoeren waarbij laagtaalhaardige gezinnen worden bereikt. Op deze manier worden ouders die intensievere begeleiding nodig hebben bereikt via verschillende kanalen. Voor een goede samenwerking en een doorgaande lijn is een gedeelde visie op leesbevordering en ouderpartnerschap van groot belang.

Ouderprogramma's rond taalversterking kind en/of ouder

Op dit moment is BoekStart nog weinig betrokken bij specifieke ouderprogramma's rond taal zoals: VVE-Thuis, Goed, Beter, Best!, Het Ei van Columbus en Taal voor Thuis. Met andere programma's met een grotere of kleinere oudercomponent zoals Doe meer met Bas, BoekenPret, Piramide (Cito), Uk en Puk Thuis en VoorleesExpress is de samenwerking wisselend. In het kader van Tel mee met Taal zal de samenwerking hechter worden. Stichting Lezen & Schrijven heeft een uitgebreid overzicht gegeven van de diverse programma's in bijlage 10 bij hun aanvraag Tel mee met Taal Actielijn 1.

Het Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) is de kennisnetwerkorganisatie voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het NJI beheert, naast de eerder genoemde effectieve interventies (noot 42), ook de databank effectieve jeugdinterventies: <http://www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies>. Stichting Lezen laat in opdracht van het NJI de programma's Opstap en VVE thuis verrijken met een onderdeel en opdrachten over voorlezen en het vergroten van leesplezier. In het najaar van 2015 worden de bijeenkomsten gepilot. <http://www.nji.nl/nl/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies>.

VoorleesExpress

BoekStart, de Bibliotheek op school en de VoorleesExpress verwijzen over en weer naar elkaar. Stichting Lezen/Kunst van Lezen en de VoorleesExpress gaan in het kader van Tel mee met Taal een werkwijze ontwikkelen waarbij meer gezinnen in plattelandsgebieden en plaatsen waar (nog) geen franchise organisatie zit bereikt kunnen worden. De Bibliotheek wordt hierbij een vaste partner. Binnen de werkwijze wordt nadrukkelijk gezocht naar aansluiting bij BoekStart en de Bibliotheek op school.

Stichting Lezen & Schrijven

Scholing voor jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen via e-learning module. Stichting Lezen en Schrijven heeft een e-learning ontwikkeld voor de kraamzorg. BoekStart kan hierbij aansluiten door kennis over voorlezen en BoekStart toe te voegen. Informatie over het herkennen van laaggeletterde ouders kan meegenomen worden in de nog te ontwikkelen e-learning module voor de JGZ.

B7 Fasering van de aanpak richting laagtaalhaardige ouders 2016-2018

Hoewel Kunst van Lezen en Stichting Lezen & Schrijven voornemens zijn Taal voor Thuis uit te breiden met een BoekStartmodule en de bestaande Kunst van Lezen programma's ingezet kunnen worden om de leesmotivatie te verbeteren, wordt eerst een degelijke voorbereiding en uitvoering van de aanpak binnen consultatiebureaus uitgewerkt om te voorkomen dat de aanpak richting laagtaalhaardige ouders te algemeen

van aard wordt. Bij de voorbereiding en vanaf de start van de aanpak wordt effectonderzoek ontwikkeld en uitgevoerd.

De volgende fasering wordt aangehouden:

1. Inventariseren en analyseren
Er wordt een uitgebreide inventarisatie en analyse van onderzoeken, ouderprogramma's, taalversterkingsprogramma's en leesbevorderingsprogramma's voor jonge kinderen gehouden. Daarbij wordt uiteraard gebruik gemaakt van reeds bestaande inventarisaties zoals die door ITTA en Sardes v.w.b. ouderprogramma's in kaart zijn gebracht.
2. Vinden
De specifieke doelgroep van kinderen van laagtaalvaardige (migranten)ouders identificeren met behulp van een te ontwikkelen instrument om laagtaalvaardige gezinnen waar weinig wordt voorgelezen te signaleren.
3. Bereiken
Organisaties samenbrengen om via de gecreëerde aanpak effectief laagtaalvaardige ouders en hun kinderen te bereiken.
4. Activeren
Door middel van pilots betrokken organisaties en laagtaalvaardige ouders activeren te participeren.
5. Evalueren
De pilots (wetenschappelijk) monitoren, evalueren en bijstellen.
6. Implementeren
De bewezen effectieve aanpak uitrollen via consultatiebureaus met ondersteuning van bibliotheken.

In 2016 en de eerste helft van 2017 worden de punten 1, 2, 3, 4 en 5 uitgevoerd. Vanaf het najaar van 2017 wordt de aanpak uitgerold.

Voorbereidende fase: inventariseren en analyseren

Om een compleet beeld te krijgen wat er gebeurt wordt een overzicht in kaart gebracht van o.a. programma's, interventies en organisaties, waarbij rekening gehouden wordt met bestaande inventarisaties:

- Leesbevorderingsprogramma's
- Erkende VVE interventies
- Aanvullende interventies VVE
- Ouderprogramma's gericht op gezinnen
- Taalversterkingsprogramma's gericht op volwassenen
- Relevante onderzoeken en evaluaties (binnen- en buitenland)
- Nieuwe initiatieven die nog niet gepilot of uitgevoerd zijn⁵⁹
- Good practices van uitvoering van bovenstaande programma's en interventies in Nederland
- Organisaties die betrokken zijn bij leesbevordering en taalversterking
- Succesvolle buitenlandse initiatieven

Op basis van deze inventarisatie moet een analyse worden uitgevoerd worden op welke wijze de experimentele aanpak gestalte kan krijgen om de beoogde doelstellingen zo goed mogelijk te bereiken. Tevens moet duidelijk worden met welke organisaties en programma's, naast de programma's van Kunst van Lezen en Stichting Lezen & Schrijven, samengewerkt gaat worden. We zullen hierbij gebruik maken van reeds bestaande kansrijke situaties. In een aantal gemeentes zijn al brede netwerken ontstaan, waarin de bibliotheek een voortrekkersrol heeft en samenwerkt met het consultatiebureau of VoorleesExpress. We

⁵⁹Zoals bijvoorbeeld twee projecten rond leesbevordering en taalstimulering via consultatiebureaus: De eerste 30 miljoen woordjes (projectvoorstel taalstimulering Leiden voor kinderen van 0-3 jaar van de Universiteit van Leiden, Sardes en JES Rijnland. En Lezen op recept, een model voor implementatie van (het Amerikaanse) Reach Out and Read in Nederland (Sardes).

willen een aantal van deze lokale netwerken en de wijze waarop deze gestalte hebben gekregen en functioneren analyseren. En met de hieruit verkregen kennis in combinatie met de inventarisatie een werkbaar aanpak/of scenario's van mogelijkheden schetsen waarmee we – met de reeds ervaren gemeentes/bibliotheken als ambassadeurs – bibliotheken, gemeentes, consultatiebureaus kunnen benaderen. De gecreëerde aanpak (met zowel preventieve als curatieve elementen) wordt vervolgens gepilot en gemonitord op een aantal plaatsen in Nederland.

Betrokken partners

Preventie (zie ook kader BoekStart en programma's laagtaalhaardigheid)

Zonder op de inventarisatie vooruit te willen lopen zijn (naast samenwerking met kinderopvanginstellingen en scholen) voor Kunst van Lezen (BoekStart) de meest voor de hand liggende partners bij de preventie van laaggeletterdheid via consultatiebureaus:

BoekenPret (is geïntegreerd met BoekStart)

- VoorLeesExpress
- NJI (vooral VVE-thuis)
- ITTA: Ei van Columbus (ouderprogramma dat aansluit op VVE-programma's van het kind)
- Alsare: Goed, beter, best (ouderprogramma die aansluit op VVE-programma kind)
- Sardes en de Universiteit Leiden

Bij de relatie met het onderwijs komen de volgende organisaties naar voren:

- VoorleesExpress
- Stichting Taalvorming
- Stichting Actief ouderschap
- Stichting Lezen en Schrijven (Taal voor Thuis 2-12 jr)
- Alsare (o.a. Goed, Beter, Best voor VVE groep 1 en 2 op school en ook groep 3-8))
- Forum (ouderacademie)
- de Schoolschrijver (oudercomponent)
- De verteltas - PO-raad en VO-raad

Curatie

Stichting Lezen & Schrijven zal met betrekking tot de curatieve kant van het experiment, naast Taal voor Thuis, ook andere lokale en landelijke organisaties betrekken waarmee samengewerkt wordt. Dit zijn bijvoorbeeld organisaties die vermeld zijn in de databank effectieve jeugdkinterventies maar ook het praktijkteam taal van SZW en lokale aanbieders.

Uitrol

Na de pilotperiode in 2016 zal in 2017 de definitieve duurzame reguliere aanpak ontwikkeld moeten worden die vervolgens landelijk uitgerold gaat worden. Door intensieve samenwerking in zoveel mogelijk gemeenten worden laagtaalhaardige ouders in een vroeg stadium bereikt vanuit consultatiebureaus. Differentiatie en maatwerk zijn daarbij gewenst, onder meer door zowel een aanpak te creëren voor het platteland (in krimpgebieden) als voor kwetsbare wijken in (grote) steden.

Door de opzet van de samenwerking vanuit Kunst van Lezen via individuele PSO's en SPN (Samenwerkende PSO's Nederland) is een goed werkende structuur met korte lijnen ontstaan waarbij de basisbibliotheken de lokale uitvoering verzorgen. Via deze constructie worden nu al honderdduizenden kinderen effectief bereikt via BoekStart en de Bibliotheek op school. Veel bibliotheken werken samen met partijen als VoorleesExpress en St Lezen & Schrijven, de infrastructuur is daardoor aanwezig. Verdieping naar het effectief bereiken van niche doelgroepen zoals laagtaalhaardige kinderen via BoekStart en de bibliotheek op school is daardoor eenvoudiger te organiseren. Proeven met Aangepast lezen binnen de

Bibliotheek op school tonen dat bijvoorbeeld aan. Voorwaarde is wel dat goed getraind Bibliotheekpersoneel in staat wordt gesteld deze werkzaamheden professioneel te coördineren.

Kunst van Lezen wil in 2017 en 2018 een stimuleringsregeling opzetten om goede voorbeelden na de pilotfase te creëren. Dit is succesvol gebleken bij BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school. Op basis van deze goede voorbeelden zullen bibliotheken en consultatiebureaus de aanpak verder gaan uitrollen.